

(קד) ולענין אם עונין אמן אחר לעסוק בדברי תורה קודם והערב נא, המו"ז בסי' מ"ז סוף סעי"ק ד' מסיק זו"ל, ומהר"י לוריא כתב שי"ל אמן אחר ברכת לעסוק בדברי תורה, וכ"כ המג"א שם סעי' קמן ה' ומשמע דמסכימים הם להאר"י זו"ל בזה דלא מעורערים ע"ז מאומה, וכ"פ הרב אדמו"ר הזקן בש"ע שלו שם ומציין שם בהמ"מ האר"י ומג"א, הרי להדיא דהמג"א מסכים להאר"י זו"ל, ולפ"ז גם המו"ז מסכים לזה אשר הוא ג"כ סתם דבריו בסופו בשם האר"י זו"ל כמו המג"א וגם הגאון יעב"ץ בסידור סתם דבריו כן וז"ל אחר סיום ברכה זו [של לעסוק בדברי תורה] עונה השומע אמן, וכ"פ בשלחן שלמה סי' מ"ז ויש לענות אמן על סיום לעסוק בדברי תורה, וא"כ אף שהפרמ"ג כתב בהמש"ז סי' מ"ז סק"ד דאין לענות אמן על ברכת לעסוק בד"ת וכ"כ בדה"ח משום דהוי ספקא מ"מ אין הספק שלהם מוציא מידי ודאי של מרן הגאון הקדוש האר"י זו"ל שפסק דודאי שתי ברכות הן כמבואר במג"א סק"ה דס"ל להאר"י דברכת והערב נא היא ברכה בפני עצמה היא בודאי ולא ספק וכיון שהמג"א והמו"ז ואדמו"ר הזקן זו"ל בהש"ע שלו והגאון יעב"ץ והשלחן שלמה הם מסכימים לדברי האר"י זו"ל לענות אמן על ברכת לעסוק בדברי תורה בודאי נוכל לסמוך עליהם ולענות אמן על ברכה זו, ולא לאמרה בלחש כדעת הדה"ח מטעם הספק הנ"ל רק לאומרה בקול כדי לענות אמן כדעת מרן הגאון הקדוש האר"י זו"ל וכל הגדולים הנ"ל דודאי שתי ברכות ניגהו וממילא חיוב הוא לענות אמן על ברכת לעסוק בד"ת, והכי נקטינן וכ"פ בערוך השלחן דעונין:

ועתה באתי להעתיק מעניני אמן מס' דמשק אליעזר באות אמן זו"ל:

(א) ידוע כמה הפליגו בוזה"ק בגודל ועוצם שכר מי שהוא שומר אמונים שיושב ומצפה מתי יבא לידו לשמוע ברכה כדי לענות אמן, ומאחר דכתיב אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ירך לעשות, על כן מה מאד צריך אדם לזהר לומר הברכות בקול רם ואם יש אנשים שחפצים לענות אל ימנע טוב מהם ולו תהי' צדקה ובכלל מזוכה את הרבים יחשב כדי שיענו אמן ולפי גודל המצוה יגדל שכר המזוכה, ומזה תבין שאין עושה טוב מי שנתאחר לקום ובא לביהכנ"ס וכסופא לי' מילתא להראות לכל

שעכשיו קם מהמטה ומה עושה אומר הברכות בלחש בינו לבין עצמו וכבר ידוע שהמברך בינו לבין עצמו אין לו שכר העשרה זהובים [כמו שהבאתי למעלה אות מ"ג] וכי אדם מתיירא מן בני אדם יותר מן השי"ת הלילה לך לעשות כן אלא תברך ברכותיך בקול רם ובשמחה ובטוב לבב:

(ב) יבויין כי אמן בגימטריא מלאך וכן יש למעלה ש"ע נהורין דמאירין בש"ע עולמות, וכל העונה אמן בכונה זוכה לש"ע נהורין דמאירין בש"ע עולמות, ולהיפוך ח"ו מקדימין לנשמתו ש"ע קליפות ומוליכין אותו לחדרי גיהנום של חושך ועל זה אמר הנביא ע"ש יאכלם:

(ג) אף דמי שעוסק בתורה פטור מלענות אמן שהעוסק במצוה פטור מן המצוה מ"מ מדת חסידות היא שיפסיק ויענה, אבל בחזרת התפלה אפי' ללמוד אסור באותו העת [כמו שהבאתי לעיל אות ל"ג בספרי זה ואפי' תהלים ותחנונים אסור לומר בשעת חזרת הש"ץ] ובפרט אם אין שם אלא מנין מצומצם דאז הוא גורם שהש"ץ מברך ברכות לבטלה וחייב מדיני דגרמי אשר עבירה גדולה היא [וכמו שהבאתי לעיל אות כ"ז]:

(ד) כל האומר צ' פעמים אמן בכל יום אין המכשפות יכולות להזיק לו, כך שמעה אשה אחת מהשדה ברוש"א ששלחה חברותי ליקח הילד החי והיתה היא ישנה והשיבה הברו"שא שאינה יכולה לקחתו, שאמו ענתה צ' פעמים אמן היום ונתעוררה האשה ושמעה הדיבורים האלה, מדבר קדמות להר' חיד"א י"ל במערכת א' אות ל"ג:

(ה) כל שבא לביהכ"ס ומצא דכבר ענו הציבור איש"ר כל שלא השלימו העני' זו מצטרף לענות עמהם אבל אינו עונה אמן דלעיל רק יהא שמו' רבא, שיורי מהרה מערכת הע' אות מ"ח:

(ו) מי שבירך ברכת המוציא וקודם שיאכל שמע מאחר שבירך ג"כ ברכת המוציא וענה אמן אם הוא הפסק. הנה הברכי יוסף ס' קס"ח סעיף קמ"ד הביא משם הרב פנים מאירות ח"ב סימן ה' דהוי הפסק ומפשט הלשון נראה דצריך לחזור ולברך המוציא כדין שח בין הברכה לברך

שמברך עליו. [וזה דלא כמו שכתבתי בספרי בנין יהושע בשם שו"ת בנין עולם דמותר לענות אמן בין המוציא לאכילה על ברכת המוציא ששמע אז מחבירו יעו"ש, שהרי הרב פנים מאירות פסק לאיסור וכן הסכים הברכ"י לאיסור] וכיון שהוא ספק ברכה לכמלה כמ"ש דצריך לחזור ולברך, נראה דודאי אין לענות או אמן אפי' על ברכת המוציא של חבירו:

(ז) **כתב** בס' זכירה ד"ה המבטל איש"ר אפי' פ"א דוחין אותו מ' יום ממחיצתו של הקב"ה והוא חוטא ומחטיא, משם רבינו האריז"ל ע"ש, והשומע זה כל עצמותיו יאחזמו רעד אפי' שתק ולא ענה וכ"ש כשמדבר עם חבירו דהיצה"ר נפיש חילי' לפתות בני אדם שידברו זה עם זה כדי שלא ישמעו הקדיש ולא יענו ומקבלים עונשם בלתי שום הנאה כלל מהעבירה רח"ל, רוח חיים סי' ג"ו. וכש"כ אותם הבורחים מביהכ"ג כתינוק הבורח מן הספר קודם קדיש וברכו, ואפי' אם יש לו איזה מיחוש או כאב או שבאו צינים ופחים ר"ל, ביודעו אלו הדברים צריך שידחק עצמו עוד מעט כדי שלא לאבד טובה הרבה, ולפום צערא אגרא, ובזכות זה ישלח לו השם יתברך רפואה שלמה במהרה:

(ח) **העונה** אמן בכל כחו וזכה למעלה רמה ככתוב בישעי' ל"ג הוא' מרומים ישכון' ס"ת אמן, דע"י שעונה אמן בכל כחו יזכה לשכון מרומים בג"ע העליון וכמ"ש בסנהדרין דף ק"י ע"ב קטן מאימתי בא לעוה"ב משיאמר אמן שנא' פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים א"ת אמונים אלא שאומרים אמונים, היינו נמי שאומר אמן בקול ובכל כחו, כי שומר אמונים ס"ת רם דע"י שאומר אמן בקול רם פותחין לו שערי ג"ע העליון, יפה ללב ח"ה סי' ג"ו, אך בתנאי שלא ירים קולו יותר מן המברך כמ"ש מרן סוף סי' קכ"ד, וע"כ מצוה על הש"ץ לסיים הברכה בקול, שלא ישלחו בני אדם לענות בקול יותר מהם והיו הגרמא בניזקין חם ושלום:

(ט) **איתא** בזה"ק פ' וילך דף רפ"ה ע"א א"ר יהודה וכוזי יקלו מאן דלא ידע לאוקיר למארי' ולא אתכוין באמן דתנינן גדול העונה אמן

יותר מן המברך, ופירש שם בגליון בשם הרמ"ז ז"ל שבוודאי אין הפ' וכוזי יקלו מדבר ברשעים גמורים שאינם עונים כלל כי לא דברה תורה במתים שאצלם לא יהי' להם די לעונשם בשיקלו, אלא ענין הכתוב במי שאינו מכוין באמן שדבר קל הוא להבינו ולכוין בו דהיינו הפשוט שבסודות שמלת אמן עולה בגיט' הוי' אד"ני, וע"כ מי שאינו מכוין באמן עליו נאמר וכוזי יקלו עכ"ד הגליון הג"ל בשם הרמ"ז ז"ל. ואלו הדברים מכאיבים לבו של אדם אבל באמת אמרו אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו וקמי שמיא גליא שלבנו בל עמנו ואנתנו טרודים מכה טרדות הזמן, מ"מ אעפ"כ חיובא רמיא עלינו להתחזק ולכוון באיזה פעם שיכול וה' יעזור לנו. והירא את דבר ה' יכתוב בנייר או בקלף כוונת אמן דברכות יאהדונה"י וכוונת אמן דקדישים אידהנוי"ה ויהיו אלו הדברים תמיד לנגד עיניו בחזרת הש"ץ ובשאר ברכות יאהדונה"י ואמן שבקדישים אידהנוי"ה, וברצות ה' דרכי איש שבא לטהר ולכוין מסייעין לו מן השמים:

(י) **מה** שכתוב באות יו"ד כבר הבאתי למעלה אות י"ג:

(יא) **אם** יודע שהמברך ירוץ דברו ובעוד שיאמר ב"ה וב"ש המברך יסיים ברכתו קודם, בזה יותר טוב שלא יענה ב"ה וב"ש אמן, כדי לענות אמן תיכף בסיום הברכה ולא שיאמר ב"ה וב"ש אמן בבת אחת בלי הפסק דעניית אמן קודם לב"ה וב"ש, שהכל הולך אחר החתום. יפה ללב חלק א' בסופו, יושר ללב סי' קכ"ד אות ה':

(יב) **ארתא** בווה"ק ר"פ עקב דכל ברכה דאתיבן עלה אמן דא איהו בקיומא כדקא יאות וכש"כ אם היא ברכתא דסגיאין מברכין לה ומעטרין לה בעטרין קדישין ברזא דאמן, אמן הוא רזא דקשרין דכל יחודא וקדושה ברזא דמארי' ומעטר לה היא ברכתא בעטרין עלאין כדקא יאות:

ובווה"ק פ' ויצא דף ק"ס ע"א כי שם ה' אקרא דא חד דמברך הבו גודל לאלהינו אלין תרין אוחרנין כו' דאמרין אמן וכבר הבאתיו לעיל אות מ"ד יעו"ש:

(יג) **אליבא** דכ"ע לא יפסיק בק"ש וברכות' לענות אמן על חזרת הש"ץ מלבד אמן דהאל הקדוש ושומע תפילה שסובר הסמ"ק דצריך לענות, והטעם דאלו חשובים יותר מאחרים, ומבואר בפוסקים דאמן דהאל הקדוש לפי שהוא סיום השבחה של הג' ראשונות, ושל שומע תפלה לפי שהוא סיום השבחה של האמצעות, והא דלא חשיב האמן של סיום הג' אחרונות לפי שזה האמן עונה היחיד אחר סיום י"ח ברכות, ולפיכך אין לו להפסיק מפני זה מאחר שהוא בעצמו יאמר אותו, פקודת אליעזר סי' ס"ו דף צ"ג ע"ב:

(הגה"ה מבעהמ"ח ואמרו אמן אבל הא"ר סי' ס"ו סעיק"ו פוסק דגם על סיום הג' אחרונות דהיינו על המברך את עמו ישראל בשלום ג"כ פוסק ועונה והפרמ"ג שם סי' ס"ו בא"א סק"ו מביאו והסכים עמו, גם מבואר בש"ע שם דמפסיק ג"כ על יש"ר ועל אמן דאמירן בעלמא, ובברכו אומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד, וכן על ברכו דהעולה לתורה וגם אמן, כ"כ המג"א ס"ק ו' ופירש הפרמ"ג שם וז"ל ומ"ש אמן היינו אחר שאמר המברך ברוך וכו', וכונתו בבירור על מה שמברך המברך ברוך ה' המבורך לעולם ועד, דאי על ברכת התורה כונתו לא ה' צריך לומר שמברך המברך ברוך אלא כמ"ש הרב אדמו"ר הזקן בש"ע שלו דהוא אמן על בה"ת ועוד רא"י ממה שמציין שם הפמ"ג לעיין בס' ג"ז ושם כתב דרשות הוא לענות אמן אחר עניית החון ביהל"ו משו"ה פירש ופסק בזה לענות אמן בזה כמו על ברכו, אבל אדמו"ר הזקן הרב אזיל לשיטתי' דאין עונין אמן אחר ברוך יהל"ו, וכבר כתבתי בס' פ"א דהרבה אחרונים סוברים דעונין אמן אחר ברוך ה' המבורך לעולם ועד, וכתבתי שם דאילו ואילו הם דברי אלהים חיים וממילא נוכל לסמוך בכאן על הפמ"ג בזה שגם על עניית החון ברוך ה' המבורך לעולם ועד יכול להפסיק ולענות אמן ועוד כ"ש המג"א סק"ה דגם אם שמע קול רעמים דיפסיק ויברך ובקדושה יאמר רק קדוש וברוך ולא ימלוך ולזה הסכים המג"א סק"ו בשם התוספתא דימלוך אינו שייך לקדושה וכן הסכים הרב אדמו"ר הזקן בש"ע שלו דכן עיקר דימלוך לא שייך לקדושה וכתב שם דמכ"ש דאינו פוסק על מה שמוסיפין בשבת שחרית או בקול, וממקומך מלכנו תופיע, ובמוסף כבודו מלא עולם, וממקומו הוא יפן, דזה אין עונין לכ"ע, ע"כ הגה"ה):

(יד) **להפסיק** באמצע הברכות לקדיש וקדושה בברכת הנהנין דומיא דברכת המוציא דהיינו ברכות קצרות וכגון ברכות הפירות וכיוצא, ובאלו לא שייך להפסיק כלל דתיכף ומיד שהזכיר את ה' אם מפסיק צריך לחזור ולברך שהרי לא חלה הברכה על שום דבר עד אחר סיום ברכתו, משא"כ בברכה ארוכה קצת כגון ברכת מעין ג' או אשר יצר וכיוצא בזה מודה מרן ז"ל דשפיר דמי להפסיק כל שהוא באמצע

הברכה שכבר חלה הברכה על שום דבר, ויצא לנו מזה דבאמצע שאר ברכות ארוכות שפיר דמי להפסיק, פקודת אליעזר ס"ס ס"ו:

(הגה"ה אבל בחיי אדם כלל ה' סי' י"ג כתב וז"ל, אבל בברכה ארוכה כמו ברכת ק"ש ואשר יצר וכיוצא בו מותר לכתחילה לענות קדיש וקדושה ואמן דהאל הקדוש ושומע תפלה, ודינו כמו באמצע הפרק דברכת ק"ש. וע"ז כתב בספר קצות השלחן הנדפס מחדש סימן ה' סעיף א' הערה נכונה דאם הפסיק סמוך לברוך יש לו לחזור ולהתחיל איזה תיבות מקודם חתימת הברכה ובחתימת הברכה כשיאמר ברוך אתה ה' צריך לגמור הברכה ואסור להפסיק וכן בתחילת הברכה לא יפסיק כלל עד שיאמר איזהו תיבות אחר מלך העולם שיהי' על כל פנים דומה לברכה קצרה ונכון הוא:

כתב בחידושי רע"א בשם הפנים מאירות ח"א סימן ס"ו והוכחו דבריו בביאור הלכה סי' ס"ו סעיף ה' מי שמניח תפילין דר"ת וקורא ק"ש בלי ברכות שואל מפני הכבוד אפילו באמצע הפרק וכתב בביאור הלכה ע"ז שם דוהו דוקא בק"ש שקרא פעם שניה כמו שנוהגין לקרות בתפילין דר"ת דאינו יוצא בה המ"ע של ק"ש ורק קורא אותה כדי לקרות ק"ש בתפילין אבל אם אחד קורא ק"ש אפי' בלי ברכות לצאת בה ידי חובת ק"ש כי ירא שיעבור הזמן אסור להפסיק באמצע הפרק מדינא כמו בשאר ק"ש ומסיק שם בביאור הלכה וז"ל וכעין זה כתב הפרמ"ג ג"כ בסוף סי' זה ע"ש ע"כ הגה"ה):

אות (ט"ו) היא מעשה דהלבוש אביא אי"ה בחלק השני באריכות: (טז, יז, יח, יט) כבר הבאתי למעלה בספרי זה:

(כ) **בתב** המגן אברהם סי' קכ"ד סעיף קמ"ד י"ד שאם החזן מאריך בניגון על ואמרו אמן יותר מדאי הוי הפסק רק יאמרו מיד אמן:

(כא, כב) כבר הבאתי לעיל בספרי זה:

(כג) **ראוי** למברך להשמיע קולו כשמברך כדי שיענו השומעים אמן, ואם אינו עושה כן נמצא שהוא גורם שלא יענו אמן, והעונש הראוי למי שאינו עונה אמן ראוי לכא לו, ש"ץ דף פ"ח, (הגה"ה וכבר הבאתי זה לעיל סי' כ"ז):

(כד) **כתב** בשער הכונות דף א' ע"ג וז"ל ראיתי למורי ז"ל כשהי' איזה אדם מברך ומסדר הברכות בבית הכנסת הי' עונה אחריהם אמן אף אם היו המברכים רבים, (הגה"ה וכבר הבאתי בספרי זה סי' מ"א):

(כה) **המברכים** בלחש מאבדים טובה הרבה, ובאמת אמרו שהתורה מרמזת בזה בראשית אמרי' שהר"ת בר'א'ש"י'ת' הוא בקול ר"ם א'ברך ש"ם ה' ת'מיד, ומלבד שמרויח שכר הרבה עוד ירויח בזה שאם נכנס לבית הספק אם בירך אם לא שישאל לחבירו או לבני ביתו ואומרים לו אם בירך או לא ויצא מידי ספק, לכן הירא את דבר ה' ינהיג את עצמו לברך כל ברכתיו בקול רם ובשמחה ובטוב לבב וכפרט בברכת אשר יצר שהיא ברכת הודאה, וארו"ל ד' צריכין להודות ואחד מהן חולה ואין לך חולה גדול מזה כמ"ש מהר צועה להפתח, ואם בכל הברכות חיובא רמיא עלינו לברכן ביראה ואהבה כ"ש בברכה זו, שכבר אנו רואים כמה בני אדם שיש להם חולי השתן ר"ל וחיהם אינם חיים שמתיראים לשתות טה וקאפע בחושבם כשיבואו להטיל מים כמה מצטערים וכמה חורקין את שיניהם עד שמוציאים טיפה אחת, ואנחנו כ"ה בבואנו להטיל מים תיכף ומיד מהר צועה להפתח הקילוח בלי שום מיחוש ובלי שום כאב, ואח"כ מברך אותה בשעה שמנגב הידים ברכה חמופה, ויש מי שמתחיל לדבר עם חבירו קודם הברכה ואח"כ שוכח הברכה ואינו מברך כלל. וכי זה הגמול שאנו גומלים להשי"ת על שאין לנו שום כאב ושום מיחוש, לברך ברכה כזו חמופה וקמופה ובלי נשמע קולם כלל, חלילה מעשות כדבר הזה אלא צריך לזהר לברך אותה ביראה ואהבה ואם יכוין פשט הדברים מה שמוציא בפיו די והותר לברך אותה בשמחה רבה:

(כו) אביא איה"ש בחלק השני בארוכות: (כו, כה, כט) כבר הבאתי לעיל בספרי זה אות מ"ג מ"ד יעו"ש:

(ל) **תדע** לך קורא נעים שאע"פ שב"כ גדול כחו של עניית אמן אבל יש לפעמים שאסור לענות אמן כגון המשנה ממטבע שמבעו חכמים בברכות דאין עונין אחריו אמן דהיינו שיש בני אדם שאומרים בברכת הגומל, הגומל לחייבים טובים והוי משנה ממטבע שמבעו חכמים בברכות ולא די שהוא ברכה לבטלה כמ"ש הרי"ף והרא"ש והש"ע סי' רי"ט שצריכים לומר הגומל לחייבים טובות אלא דאסור לענות אחריו אמן:

אנב אביא עוד איזה נרגרים נחוצים מס' דמשק אליעזר הנ"ל:

ובאות א' של אכילה אות ו' כתב הדמש"א וז"ל כשאדם אומר כפה מלא אין אני אוכל להנאת גופי רק לבריאת הגוף לעבודת בוראי ב"ה בזה הדיבור הוא בורא מלאך קדוש ומסלק את הס"מ מעל שלחנו פענח הוא פ' בהעלותך לכן טוב בכל פעם שרוצה לאכול שיאמר הריני בא לאכול ולשתות כדי שיהא גופי כרי וחזק לעבודת השי"ת:

ובאות א' של אשר יצר אות ד' כתב וז"ל ואתה קורא נעים מאחר שקרית ושנית כמה גדול שכר כל ברכה וברכה, מזה תבין ותקח מוסר לנפשך, ולא תעשה כמעשיהם של כמה בני אדם שקמים כמה פעמים בלילה ומשתיינין ושותין מים ואינן מברכין אלא בהרהור הלב, וכבר ידעת דהרהור כדיבור דמי הוא מחלוקת י"א כדיבור דמי וי"א דלאו כדיבור דמי, ואם בב"ד של מעלה יפסקו הלכה כמ"ד דלאו כדבור דמי מה תענה ליום דינך על כן תזהר בזה שלא תפסיד ברכותיך ולא תהי' גוזל להקב"ה כמאמרם וז"ל ברכות ל"ה כל הנהנה מעולם הזה בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה וכנסת ישראל ודי בזה:

שם באות א' אי, מי שיש לו יסורין או איזה צרה ב"מ לא יאמר אוי ולא ווי אלא איי שהוא ר"ת א'ברהם י'צחק י'עקב ויכוין שבזכותם ינצל מכל צרה, בספר צוואה מחיים:

שם באות ב' של ברכות אות ו' כתב הנה כאשר אסור לעשות מלאכה בעודו מברך כמבואר בש"ע סי' קצ"א סעי' ג' וכתב המג"א שם סעיף קמ"ן ב' וז"ל דמוטב לדלג הברכה מלעשות מלאכה בעודו מברך וסיים המג"א שם דאפי' תשמיש קל אסור לעשות, לכן כאשר יצר ינגב תחילה הידים ואח"כ יברך ובענמי"י יברך תחילה ואח"כ ינגב וכן הברכה אחרונה שאחר המגילה ולא יברך בעודו כורך המגילה אלא או כורך ואח"כ מברך או מברך ואח"כ כורך וגם כל הקהל כיון שמכוונים לצאת י"ח בברכת החזן צריכים לוהר בזה מאד שלא יכרכו המגילה בעוד החזן מברך:

שם באות ג' גזל וז"ל עיר שיש בה שני בתי כנסיות ובאים אורחים לעיר ואחד מביהכנ"ס האחד הולך ומפתה לאורחים שיבואו להתפלל

בביהכ"נ"ם שלו היו גזל כי האורחים בלתי פיתוי יש מהם רוצים להתפלל בביהכ"נ זה, ויש רוצים להתפלל בביהכ"נ אחר, וזה שמפתה שילכו אצלו הוא גזל, מבית ח"ג סי' מ"ח יפה ללב חלק א' סי' קנ"ז אות ה', דברים אלו מכאיבין לכו של אדם לראות עד כמה חומרו של גזל:

עוד שם אות ג' גילוח, המגלחים זקנם עוברים בכל פעם על חמשה לאוין ואם המגלחו הוא ישראל עובר עוד חמשה לאוין דעל כל לאו יש ג"כ הלאו דלפני עור, כי המגלח והמספר גם כן עובר וממילא הם עשרה לאוין, ועל המספר יש ג"כ אותן העשרה לאוין וביחד הם עשרים לאוין, ועיין בפנים הספר שם בדיני גילוח מעשה נפלאה שאירע להרב ר' יעקב אבואלעפייא בזמן האר"י הק' ז"ל שראה לאותן שגלחו זקנם שבאו בגלגול פרות, ורמזו בפסוק לא תקיפו פ'את ר'אשכם ו'לא ת'שחית ר"ת פרו"ת:

הגה"ה מבעהמ"ח ואמרו אמן וכדי להלחיב את לב הקורא אעתיק מש"כ בקיצור של"ה בשם ספר יין המשומר על הפסוק הזה דלא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך וז"ל כתב הר"ר זלמן בן הר"ר יהודה החסיד ז"ל אמר לי אבא מורי החסיד ז"ל שבימיו הי' מעשה בעשיר שהי' מגלח זקנו והי' אבא מורי בא ומוחה בו ולא השגיח על דבריו כי אמר העשיר אסמנים אני ואיני יכול לסבול הזקן, ואמר לו אבא מורי ידוע תדע כי מרה יהי' אחריתך כי לאחר מותך יבואו מלאכי חבלה הדומין לפרות ויהיו דורסין על פאת זקנך כי זהו עונש של המשחיתים פאת זקנם, ותדע שכן הוא רמזו בתורה לא תקיפו פ'את ר'אשכם ו'לא ת'שחית ר"ת פרו"ת, וכשנפטר אותו העשיר היו יושבים אצלו כל הגדולים שבשפייער ואבא מורי הי' שם והי' כותב שם אחד זורק על אותו העשיר ותיכף קם על רגליו וכל היושבים שם ברחו מפניו מחמת הפחד, והתחיל אותו המת למרוט את ראשו ותולש בשערותיו, אמר לו אבא מורי מה לך, אמר לי' אוי לי שלא שמעתי לך אמר לו הגידה נא לי מה נעשה לנשמתך, א"ל כשיצאה נשמתו בא מלאך מחבל ודומה לפרה גדולה והביא כלי אחד מלא זפת וגפריית ומלח וקבל נשמתו והניחה לתוכו ולא היתה יכולה לצאת משם ובא מלאך אחר מבית דין של מעלה ונפל מאתו אותו הכלי עם נשמתו אשר בתוכו והעלה אותי לפני כ"ד הגדול של יוצר נשמות ואז יצאה בת קול מפי הבית דין ואמרה לי קרית ושנית, אמרתי לו קרית ושנית, מיד צוה להביא חומש וא"ל קרא בו, מיד כשפתחתי הספר מצאתי כתוב ולא תשחית פאת זקנך ולא ידעתי מה להשיב, מיד שמעתי קול אחר שהי' מכריז תנו נשמתו להביאה במדרגה התחתונה של גיהנם, ועתה הביטו וראו נא אחי ורעי כמה גדול עונש המגלח שער זקנו השם ישמרנו עכ"ל:

ודרך המגלח זקנו דרכו בטומאתו לגלח גם את פיאותיו שהם עוד ב' לאוין ומי הוא זה אשר מפני כבוד המדומה יפקיר את נפשו

להתחייב שבעה לאוין ובכל לאו יש ל"ט מלקיות שבעה פעמים ל"ט הוא רע"ה מלקיות כמנין רעה, ואם כי אין עתה רשות ב"ד להלקותו ידע בבירור כי שם בעלמא דאתי יקבל כל המלקות ע"י מלאכי חבלה אשר שם יותר הם כאבים מן המלקות של מטה ולפעמים יזדמן שיסובב שיקבל מלקיות גם בזה העולם וכלל אמרו חז"ל אע"פ שבטלו סנהדרין דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חי' דורסתו כו' וכן כל ד' מיתות ובודאי כן הוא בעניני מלקות, וכל איש אשר בשם ישראל יכונה הוא מוכרח להאמין בדבריהם הקדושים ז"ל, כאשר נפסק ביו"ד סימן קי"ט בפירוש מי שאינו מאמין בדברי חז"ל הרי הוא כעכו"ם, וכל דבריהם הם כגחלי אש ודי בזה:

עוד באות ה' הפסק, אמרו בחגיגה דף י"ב ע"ב כל הפוסק מדברי תורה לדברים בטלים מאכילין אותו גחלי רתמים, ואיתא בס' חסידים שאינו מקבל שכר על אותו הלימוד אלא נענש עליו, וע"ז ידוע כל הדווים, והירא את דבר ה' ישים עצמו כאלם מדברי שיחה בעת לימודו, ואם דבריו נשמעים ימחה ביד אחרים המדברים, אורות אלים ד"ו ע"א, וע"ש בזה ח"ג דף קס"ב אמרו במתיבתא דרקיע מאן דפסק מילין דאורייתא על מילין במילין יתפסקון חייהי מהאי עלמא, ודיני' קיימא בהאי עלמא, ובאבות דר"ג פרק כ"ו תלמידי חכמים מתים קמנים לא מפני שמנאפין ולא מפני שגוזלין אלא מפני שפוסקין מדברי תורה ועוסקין בשיחה במלה, ואם מוכרח להפסיק התיקון הוא שיסגור הספר שזה הוא כמי שגמר הלימוד, ואולי בזה תהיה ארוכה קצת ונקמה מהעון החמור הלזה, בחורי חמד שמעו ותחי נפשכם. עכ"ל הספר הקדוש דמשק אליעזר:

*

הטבת חלום על ידי עצמו

הנה שאלתי להרה"ג הגדול הצדיק המפורסם איש קדוש כקש"ת מו"ה ר' שמואל ז"ק אבד"ק ביאלע-גדול המפורסם בשם טיראספאלער עילוי בהיותי בביתו, מה יעשה אדם הרואה חלום קשה ואין לו מן המוכן תלתא דרחמי להטיבו, ומה שאומרים הרבש"ע שנוצר בכרכות נ"ה ע"ב

ובש"ע סי' ק"ל הלא הוא דוקא רק על חלום דחזא ולא ידע מה חזי, כמבוי מלשון הגמ' שם האי מאן דחזא חלמא ולא ידע מה חזא ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא הכי רבש"ע, וכן הוא הלשון בש"ע הג"ל, אבל אם אדם רואה חלום קשה ויודע חלמו, ע"ז אמרינן שם בגמ' ובש"ע סי' ר"כ הרואה חלום ונפשו עגומה עליו ייטיבנו בפני שלשה לייתי תלתא [דרחמי לי, כ"ה גירסת הרא"ש והש"ע סי' ר"כ] ולימא כו', וא"כ מה יעשה האדם שראה חלום קשה ואין לו מן המוכן תלתא דרחמי לי' שייטיבנו בפניהם, ובפרט לפי מנהג הרבה מקומות שאין אומרים הרבש"ע כלל, ואפי' באותן המקומות שאומרים כתבו האחרונים דיאמר הרבש"ע בשעה שהכהנים מאריכין בניגון של וישמרך או ויחונך, אבל בשעה שהכהנים אומרים את התיבות לא יאמרו הציבור שום דבר רק ישמעו היטב בכונה את התיבות מפי הכהנים, וא"כ לפי רוב המקומות שהכהנים אינם מנגנים כלל בסוף הברכה של וישמרך ויחונך ואם כן א"א לומר הרבש"ע ומה יעשה האדם שחלם לו חלום קשה אם אינו יכול לומר הרבש"ע כנ"ל ותלתא דרחמי לי' לא מוכן לו, מה יעשה:

והשיב לי כי בשעת הדחק יש לסמוך על הירושלמי מפורש פרק אין עומדין שכל אחד יכול להטיב חלומו ע"י עצמו, ואמר לי שמצוה לפרסמו ולהדפיסו לזכות הרבים, וקיימתי המצוה לשמוע דברי חכמים, והעתקתי והדפסתי את דברי הירושלמי אות באות בכאן, וז"ל הירושלמי ברכות פרק אין עומדין הלכה א':

ר' יונה בשם ר' תנחום בי ר' חייא, זה שהוא רואה חלום קשה צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהיו כל חלומותי שחלמתי בין בלילה הזה בין בשאר הלילות בין שחלמתי אני ובין שחלמו לי אחרים אם טובים הם יתקיימו עלי לששון ולשמחה לברכה ולחיים ואם לדבר אחר כשם שהפכת את מי המרה למתיקה ומי יריחו ע"י אלישע למתיקה ואת קללת בן בעור לברכה כן תהפוך את כל החלומות הקשים ומה שחלמו לי אחרים לטובה לברכה ולרפואה ולחיים לשמחה ולששון ולשלום, הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה, למען יזמרך

כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אורך, ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך, אז תשמח בתולה במחול בחורים וזקנים יחדיו והפכתי אכלם לששון ונחמתים ושמחתים מיוגום, עכ"ל הירושלמי אות באות:

*

סגולה להצלחה

עוד ראיתי סגולה גדולה להצלחה באפוקי שכתא בכל השבוע הבאה מכתוב"ק שהי' ספון וטמון מהרב הגאון הקדוש הצדיק המפורסם איש אלקי כבוד קש"ת מו"ה ר' לוי יצחק זצוקללה"ה אבר"ק בארדימשוב בעל המחבר ספר קדושת לוי זי"ע ועכ"א וז"ל הכתי"ק: סגולה גדולה להצלחה שיאמרו האנשים ונשים והטף בקשה זו בכל מוצאי שבת קודש קודם הברלה ג' פעמים, ובטוח אני בה שיצליחו בבני חיי ומזוני בודאי בטוח בעזה"י, בזה הלשון:

נְאֻמֵי פֹּן אַבְרָהָם פֹּן יִצְחָק אֹן פֹּן יַעֲקֹב בְּאֵהִיט דִּיין לֵיב
פְּאֲלֵךְ יִשְׂרָאֵל פֹּן אֲלֵעָם בִּיזְעָן, אִין דִּינַעָם לֵיב, אֹן
דְּעַר לֵיבְעַר שַׁבַּת קוֹדֵשׁ גֵּיט אַוּעַק, אֹן דְּעַר וְאֵךְ זָאֵל אֹנֵן
קוֹמְעָן צוֹ אַמּוֹנָה שְׁלִימָה, צוֹ אַמּוֹנַת חֲכָמִים, צוֹ אַהֲבַת
חֲבָרִים צוֹ דְּבִיקוֹת הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, מְאָמִין צוֹ זִיין בְּשִׁלְשׁ
עֲשָׂרָה עֵיבָקְרִים שְׁלֵךְ, וּבְנֵאוּלָה קְרוּבָה בְּמַתְרָה בְּמִינוֹ
וּבַתְחִית הַמֵּתִים וּבְנִבּוּאָת מוֹשֶׁה רַבִּינוּ עָלְיוּ הַשְּׁלֹמִים.

רַבּוֹנוּ שְׁלַ עוֹלָם דוּ בִיזַט דָּאךְ הַנּוֹתֵן לְעַמְּךָ פַּח, גִּיב דִּינַע
לֵיבַע יוֹדֵישַׁע קִינְדֵּרְעֵרְלַעךְ אֹיךְ גְּעוֹזְנַט אֹן פַּח, דִּיךְ
צוֹ לֵיבְעָן אֹן נָאר דִּיךְ צוֹ דִּנַּעָן אֹן ווִיטְעַר קִינַעָם נִישְׁט,
אֹן דִּי וְאֵךְ זָאֵל אֹנֵן קוֹמְעָן צוֹ גְּעוֹזְנַט אֹן צוֹ מוֹל אֹן צוֹ
בְּרָכָה וְהַצְלָחָה אֹן צוֹ חַן וְחֶסֶד אֹן צוֹ בְּגִי תִי וּמְזוֹנֵי לָנוּ
וּבְכָל יִשְׂרָאֵל אָמֵן.

**

עמ"י עש"י

ספר

וּאִמְרוּ אִמֵּן

חלק שני

בו יבואר בעזה"י

מה שאספתי עוד הרבה מאמרי חז"ל מגודל השכר של עניית אמן, ואמר
יהא שמי רבא בכוונה, וגודל העונש המתעצל בענייתם עם עוד הרבה
הוספות ודינים נחוצים המסתעפים מדיני ענייתם. אשר חסרתי בחלק האי
אשר ליקטתים עוד מש"ס וזוה"ק ומדרשים וספרי מוסר להלהיב את לבן
של ישראל לאבינו שבשמים בעניית אמן בכוונה, ומגדולי הפוסקים
ראשונים ואחרונים עם מעט נופך משלי בעזהש"י אשר חנני השי"ת
להכריע ובבא לטובה הקדושים, וזכותם יעמוד לכל ההוגים בו שיזכו לרב
טוב בזה בזכות אבותי ולברכה, ולגאולה שלימה ברוחניות ובגשמיות בב"א

הק' יהושע אלטר ווילדמאן

אבד"ק קאנסקיוואליע

מלפנים אבד"ק ביליראדקי - כעת חונה פה ירושלים עיה"ק תובב"א

בעהמ"ס ספרי עמק יהושע, בנין יהושע, ברכת יהושע,

בלאאמ"ר הרב הגאון הצדיק המפורסם ר' אלימלך אבד"ק

מיזאטש זצלה"ה אשר מנוחתו כבוד פה עיה"ק ירושלים

תובב"א

נין ונכד להאי סבא קדישא הרבי ר' אלימלך בעל המחבר ספר נועם
אלימלך זצוקלה"ה ולמעלה בקודש אבותי הקדושים הרמ"א והמגלה
עמוקות והתו"ס זצוקלה"ה ז"ע ועכ"י אמן

* * *

פה ברוקלין, נוא יארק, יע"א

תשס"ה לפ"ק

זכור אהבת קדומים והחיה נרדמים וקרב הימים אשר בן ישי חי
לזכרון בהיכל ה'

לעילוי נשמת אבי מורי

האדם היקר באנשים

מו"ה יעקב יושע ב"ר יצחק ז"ל

כ"ח אלול תשנ"ה לפ"ק

נשמת אמי מורתי

האשה החשובה הכשרה והצנועה

מרת גיטל ב"ר אהרן הכהן ע"ה

י"ב מנחם אב תשס"ג לפ"ק

תנצב"ה

אבי מורי הרה"ח ר' יעקב יושע הלוי ע"ה נולד לאביו הרה"ח המפורסם ר' יצחק הלוי טירנויער מעיר סאטמאר. ר' יעקב יושע הי' מתלמידי בעל קרן לדוד מסאטמאר זצ"ל, ומתלמידי הגה"ק רבי אליעזר פיש מביקסאד זצוק"ל, וכמו כן למד אצל הגה"ק בעל אור מלא מקאסאני זצוק"ל, והי' ממיסדי הישיבה בקאסאן, ושמר בזכרונו הרבה ד"ת מרבו, [חלק קטן נדפס בשמו בספר אור מלא]. קיבל ממנו הרבה ענינים [עיין בספר זכר חסידים לברכה למשפחת טירנויער באריכות]. הי' דבוק מאד במרן רבינו הקי' בעל ויואל משה מסאטמאר זצוק"ל, ולא זז משלחנו.

ר' יעקב יושע זכה להיות השייך אצל אמירת תהילים בביהמ"ד הגדול של מרן רביה"ק זי"ע כבשבת קודש ועוד, ורביה"ק התבטא עליו ואמר "מיר האבען א גוטען שייך אויף תהילים"...

ר' יעקב יושע ע"ה זכה לשיבה טובה ונפטר ביום שבי"ק אחר אמירת תהילים עם השתפכות הנפש בעת התעטפו בטליתו כשישב על מקומו, יצתה נשמתו בנשיקה במעמד כמה מנינים אנשים חשובים, בתפלתו על לשונו "וכשם שאני מתכסה בטלית בעולם הזה כך אזכה לחלוקא דרבנן ולטלית נאה לעולם הבא בגן עדן...".
בן פי"ה שנים היה במותו ביום כ"ח אלול שבי"ק פי' נצבים שנת תשנ"ה לפ"ק

*

אמי מורתי מרת גיטל ע"ה נולד לאביו הרה"ח ר' אהרן הכהן בן הרה"ח ר' אביגדור יודא קאהן מפאקש. ולאמו מרת לאה בת הרה"ח ר' שלמה בן ר' יחיאל מיכל אונגאר מצעהלים.

ר' אביגדור יודא הנ"ל הי' חתן הרה"ח ר' יחיאל מיכל אויש בן הר"ר יצחק אויש מוזכר בסי' ליקוטי חבר בן חיים ח"יא בהקדמה והי' בן אחר בן הגה"ק רבי מרדכי יפה בעל הלבושים זצ"ל.

מרת גיטל נפטרה בגיל שמונים ושנים ביום י"ב מנחם אב תשס"ג ונטמן בבית החיים בקרית יואל יע"א.

יהא זכרם ברוך

הקדמה

ישונו לי יראיך ויודעי עדותיך
 הבינני ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לב
 ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש
 הנה תאבתי לפקדיך בצדקתך חייני.

יתברך הכורא וישתכח שמו עולם אשר למדנו מהור ראשיתו
 ונתן חלקנו בתורתו הקדושה שנקראת ראשית כמו"ש
 ראשית דרכו, והנה כאשר ראשית חכמה יראת ה' ואמרו חכו"ל
 ביבמות ד' ק"ט:

כל האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו ופירש"י ז"ל
 דאפי' שכר לימוד אין לו, וכמשא"מ חז"ל בשבת ל"א: עה"פ
 והי' אמונת עתך כו' דאפי' אם א' בקי בכל הש"ס אבל אם אין
 לו יראת אלקים אין לו כלום מכל לימודו, ואמרו בצחות לשונם
 ואי לא לא, כלומר דלית לי' כלום מכל תורתו, אי לזאת נתעוררנו
 ב"ה בחיבורנו "ואמרו אמן" חלק הראשון להודיע את גודל הנחת
 רוח אשר ליוצרנו ית"ש וית' בעניינת אמן, והרבה הלכותי'
 כמשארז"ל במדרש ריש פ' תבא שאין גדול לפני הקב"ה יותר
 מאמן שיישראל עונין, והנה אמרו"ל בסוטה י"ג ע"ב שהמתחיל
 במצוה ואינו גומרה הוא בסכנה ח"ו, ע"כ כאשר ראיתי אשר ספרי
 ואמרו אמן החלק הראשון נתקבל ב"ה מאוד אף אצל גדולי ישראל
 ואמרו בזה אשר מן השמים הניחו לי מקום להתגדר בו, ע"כ
 נתעוררתי בזה להדפיס בעזה"י את החלק השני הרבה ענינים
 נחוצים מאד אשר חסרנו בחלק הראשון מפני גודל הוצאות הדפוס
 עם המעשה הנורא של הלבוש ז"ל, גם מעניני תפלה בכוונה
 ותפלה בציבור, וגם מעניני קדיש והרבה דינים נחוצים המסתעפים
 לזה. גם מעניני קדושת ביהכנ"ס גם ספר מורה מקדש מהרב הגאון
 הקדוש ר' ייבא סבא גם מעניני מוסר ומדות טובות מגאוני קדושי

עליון להלהיב את לבן של ישראל לאבינו שבשמים ומעט מעניני קדושת המקוה בעזה", גם יש בו הערות נחוצות על החלק הא' וגם הוספתי בו בעזה"י הלכות נחוצות ועוד מאמרי הז"ל בגדל השכר ממעלת עניית אמן, ואמן היא שמי' רבא. ובאו וראו מש"כ הרכינו בחיי (פ' בשלח) עה"פ ויאמינו בד', שהתכוון שם לדברי הזוה"ק פ' וילך ברוח קדשו וזלה"ק שם, וע"ז אמרו גדול העונה אמן יותר מן המברך, ובאור הענין כי המברך מעיד בברכתו של הקב"ה שהוא מקור הברכה, והעונה אמן הוא מקיים השטר והוא העיקר שאין קיום העדות בעד ראשון אלא בעד שני שהעדות נגמר על ידו והעונה אמן הוא העד השני וצריך הוא שיצטרף עם העד הראשון שהוא המברך כי עמו העדות קיים כו' וזה המכבד את השי"ת באמת אשר עליו אמה"כ כי מכבדי אכבד וכל מי שאינו נזהר במלת אמן לכויין בכל כחו וכונתו הרי זה מבזה את השי"ת ועליו אמר הכתוב ובוזי יקלו, ומו' מדורין שיש בגיהנם מורדין אותו לאחרון שבכולם שהוא כפול והוא נקרא ארץ עיפחה והוא ארץ שאול תחתית כי שאול מדור אחד ותחתית מדור שני ואותו תחתית נקרא אבדון וזהו שאול ואבדון נגד ה', מי שיורד לאבדון שוב אינו עולה, וע"ז אמר הכתוב אותי עזבו מים חיים כו' ומה יהי' עונשם לחצוב להם בארות בארות נשברים. כלומר הרי הן יורדים לגיהנם מדרגה אחר מדרגה בעונש כפול וזהו שכפל בארות בארות והכל מדה כנגד מדה בין בעונש בין בשכר עכ"ל

הק' אות באות:

וכן איתא בתשב"ץ סי' רנ"א כי המברך נדמה לשטר החתום שלא נתקיים בב"ד ואחרי שהוא מאושר ומקיים ע"י עניית אמן עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע והוא סגולה שתקיים הברכה ומשו"ה גדול העונה יותר מן המברך ואיתא בספרי הובא ברוקח סי' ש"כ רבי יוסי אומר מנין שעונין אמן וכו' שנאמר הבו גדל לאלקינו ובאו וראו מש"כ בהספר יסוד ושורש העבודה בשער המזרח פ"א:

זוה לשון בעל ספר יסוד ושורש העבודה לאחר שהביא מאמרי הזהר המפליגים מענין עניית אמן כתב וז"ל אחי ורעי ממאמרים אלו יכול אדם להתבונן איך ראוי לכוון בעניית אמן יהא שמו' רבא ואיך ישתדל האדם בתמידות לענות אותו כי בעניית אמן משבר כל הקליפות וסטרא אחרא ומשפילם עד לעפר וכבודו של בוראינו ויוצרינו ית"ש ויתעלה נתגדל ונתקדש ונתעלה בכל העולמות וזוכר אז לשכינה הקדושה ולבניו לגואלם וכו' ומכאן מודעה רבה לקדושת איש"ר שבוודאי צריך האדם שיתעורר בכל אבריו וחושיו ומחשבותיו ויענה בקול גדול, ועתה אחי ורעי אודיעכם גדול פעולת אמן יש"ר והוא שעתה בעוה"ר בגלות המר נתמעט ונשפל כביכול כבוד הבורא ית"ש כי היינו חרפה לשכנינו לעג וקלם לסביבותינו כי אלינו עם קדוש יאמרו הגוים איה אלהינו צור חסיו בו, יקומו ויעזרוכם יהי עליכם סתרה, ראו עתה כי עוונותינו הטו כל אלה וחטאתינו מנעו הטוב ממנו ואנחנו הגרם בנזקים כי בעוונותינו מתגברים כח הקליפות וחוטפים כל השפע הנמשך לנו מעולמות העליונים ונשאר לנו מעט מזעיר, וכל הגוים יושבים שלוים ושקטים, מהם אפרכים, מהם דוכסים, מהם מלכים, וכבודם הולך וגדול מאד ואנחנו עם קדוש בנים לה' ב"ה וב"ש נבזים וסחופים ועניים ושפלים בין האומות בזווי דבוזוי כל היום וכל הלילה לא יחשו מאונאת דברים לנו, ובוודאי ראוי לכל מי שיראת ה' נגע בלבו שיבכה שעה אחת בכל יום ויפול מלא קומתו ארצה ויתן בעפר פיהו ויבכה הרבה בכי עד שלא ישאר בו כח לבכות על חילול שמו הגדול והנורא בזה וכו'.

אך זה ידוע שבכל התפלות שאנו מתפללים ומשבחים לבוראינו ית"ש בזה אנו משברים כח הקליפות מאד ומאד ונתעלה ונתקדש שמו ית' בכל העולמות ובפרט בתפלה שאנו מתפללים אמן יהא שמויה רבא מברך וכו' שאנו משבחים ומפארים בשבחים גדולים ונפלאים, וע"כ תקנו הקדיש בלשון תרגום מפני המלאכים שלא יבינו ולא יתקנאו בנו שאנו משבחים שבח גדול כזה כו' לכן

כתב האר"י ז"ל שבעניית אמן יש"ר יקבל אדם ע"ע מסירת נפש כי ע"י עבודה זו של מסירת נפש במחשבה יתגדל ויתקדש שמו הגדול יותר בכל העולמות יעו"ש שהאר"ך בזה, ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן:

ויען ראיתי שהרב הגאון הקדוש בעל הבאר מים חיים על התורה שהוא כתב בהקדמת ספרו הקדוש סידורו של שבת ז"ל ולהיות שקמי שמיא גליא שאין דעתי ורצוני לעשות עמרה להתגדל בה בו, אך אמרתי אולי יאמרו מאן האי דקיימא לי' שעתא ואולי לא ידע צורתא דשמעתתא, ויהא החיבור הלו בעיניהם כאין ואפס ע"כ מן ההכרח להעלות על הדפוס דבר חידוש הלכה שההוגה בו יראה אשר שמתי פני בהלכה הליכות עולם עכ"ל.

ועתה נחזה אנן אם הגאון הקדוש הצדיק המפורסם הזה חשב בדעתו שיאמרו עליו מאן האי דקיימא לי' שעתא מכ"ש אנא זעירי דזעירי שידעתי מך ערכי ערך קטן עלי, ובפרט שהעתיקתי גם את ספרי זה החלק השני 'ואמרו אמן' על ז'ארגון לזכות את הרבים כמו שעשה הרב הקדוש הגאון המפורסם בעל 'הקב הישר' שכתב בהקדמתו שהעתיק את ספרו בלשון אשכנז כדי שיד כל אדם יהי' שולטין בו להבין ולהשכיל בו וכן הספר צאינה וראינה על התורה שהוא בלשון אשכנז הוא ספר יקר והראי' שמביאו המו"ז באו"ח סי' רפ"ה סס"ק ב', ועכ"ז ידענא שיחשבו אם המחבר העתיק את ספרו גם על ז'ארגון מסתמא הוא איש פשוט ואינו כדאי להביט בספרו ובודאי יאמרו עלי מאן האי דקיימא לי' שעתא ואולי לא ידע צורתא דשמעתתא ויהי' בעיניהם החיבור הזה כאין ואפס, לכן הנני מוכרח להדפיס בתחילת ספרי איזה גרגרים חידושי תורה בפלפולא דאורייתא מש"ס ופוסקים להראות אשר בעז"הי חבר אני לגדולי תורה, ואך סהדי במרומים אשר עתה לעת זקנתי אשר ידענא בי שזוודאי קלילא מאד ואורחין רחיקא עשיתי בזה לזכות את הרבים ואולי אבנה גם אנכי מהם לזכות את נשמתי בספרי זה בדברים השכיחים מאד מעניני אמן

ואיש"ר מה שעדיין לא הבאתי בחלק הראשון גם איזה הערות
נחוצות על חלק הראשון ועניני תפלה ועניני קדיש ועניני קדושת
ביהכנ"ס ועניני מדות טובות להיות לי מעט מובה בשכבי בקבר
לאחר מאה שנה להכין לי מעט צידה לדרך הרחוק הנ"ל, וע"כ
גם אנכי מדפיס קודם ההתחלת ספרי איזה גרגרים בפלפולי
דאורייתא כמוש"כ בספר הקדוש סידורו של שבת הנ"ל וזה החלי
בעזה"י:

גרגיר א'

תרומת הדשן דנעשית מלכותה ויש בה משום מעילה כו' ומשני משום דהוה תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין הניחא למ"ד ז"כ הב"כ אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מא"ל ומשני תרי מיעוטי כתיבי ושמו הערופה עכ"ל הגמרא שם והקשו בתוס' פסחים הנ"ל ד"ה הכא וז"ל תימה דתרי מיעוטי ל"ל.

וגלפ"ד לתרץ קושית התוס' דהנה אמרינן בנדה (ל"ב) בסוגיא דקטן וקטנה מטמאין בזיבה דדרשת וא"ו יתירה יעו"ש דחלי זאי דצרה תורה כלשון בני אדם דר' יהודה דדריש מאיש איש לרבות קטן בן יומו לזיבה, ומוא"ו דוהאשה לרבות קטנה בת יומא לזיבה ור' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא דדריש מלזכר כל שהוא זכר אפילו בן יומו ומלנקיבה כל שהיא נקיבה אפילו בת יומא ואיש איש דיתורא ס"ל דצרה תורה כלשון בני אדם ומקשה וא"ו דוהאשה דדריש ר' יהודה לקטנה בת יומא ל"ל ובעכ"ל דמאן דס"ל ד"ת כלשון בני"א ס"ל דוא"ו לא דריש ומאן דס"ל לא ד"ת כלבני"א דאיש איש אמא לקטן בן יומו ואשה בת יומא מנ"ל בע"כ מוהאשה ובע"כ דדריש וא"ו ועי' בסנהדרין (פ"ה) צפלוגתא דר' יהונתן ור' יאשיה אי בעינן קרא לחלק זה תליא

בתום' יצמות (ה': ד"ה טעמא) כתבו דף ו' וז"ל וא"ת אי בעלמא דחי א"כ קרא דכלאים ציניית ל"ל, ותירצו וז"ל ועוד ס"ד ללא לידיחי עשה דציניית לאו דלכאים שאינו שוה בנשים למ"ד נשים פטורות מציניית עכ"ל. וכתב לי זה זמן כביר הרב הגדול ש"צ כש"ת מוה"ר זימל קאנטראוויטש נ"י מטאמאשאאו בזה קושיא עצומה דלפ"ו הא דדרשינן בקדושין (ל"ג) מתיראו לרבות נשים דסד"א איש כתיב, ולפי דברי התוס' הנ"ל יקשה מאד דל"ל הוא"ו דתיראו לרבות נשים לכיבוד הא ממילא מוכרח דאיש לאו דוקא דאי איש דוקא ואשה פטורה מן מלכות כיבוד א"א הוא עשה לכיבוד ג"כ עשה שאינו שוה בכל והדרא קושית התוס' הנ"ל לדוכתא דא"כ קראי דסמיכי כלאים ציניית ל"ל דנילף מכיבוד ועכ"ל כתירוך התוס' דעשה לכיבוד הוא עשה השוה בכל דאשה חייבת בכיבוד ועכ"ל כתירוך התוס' דעשה לכיבוד הוא עשה השוה בכל דאשה חייבת בכיבוד א"כ ל"ל הוא"ו דתיראו לחייב נשים בכיבוד הא ממילא ש"מ מדאכטריך קרא דסמיכי דכלאים ציניית.

ובתבתי להרב הגדול הנ"ל כן בדרך החידוד ונקדים מאי דאמרינן בפסחים (כ"ו) יומא (ב"ט) אין לך דבר שנעשית מלכותו ומועלין בו ומקשינן והרי

צאי דברה תורה כלצנ"א ועי' חולין (ע"ח)
 בפלוגתא דר' חנניה ורבנן אי חוששין לזרע
 האב דזה תלוי צאי בעינן קרא לחלק ע"ש.

והנה אחרי שר' יהודה ספוקי מספקא
 לי' שם בחולין אי חוששין לזרע האב
 ממילא מספקא לי' נמי דדרשת וא"ו
 יעוש"ה. ועי' בש"ס יצמות (ע"ב:) כי הא
 דיתבי ר' יוחנן ודריש אין לי אלא נותר
 בזמנו שנשרף ציום שלא בזמנו מנין ת"ל
 והנותר ואפי' למ"ד ללא דריש וא"ו, וא"ו
 וה"א דריש ע"ש וממילא מאן דדריש וא"ו
 הה"א דמוהנותר מיותר ובע"כ ללא דריש
 ה' ומאן דדריש אות ה' גבי דברים
 הדברים גבי פלוגתא דרבי ורבנן בצרכות
 (י"ג) גבי ק"ש כסדרן בע"כ ללא דריש
 וא"ו דאל"כ ל"ל וא"ו יתירה גבי והנותר
 כיון דדריש הה"א ובע"כ ללא דריש הוא"ו
 ור' יוחנן דאמר וא"ו וה"א דריש כלומר
 אליבא דמאן ללא דריש וא"ו לחוד או ה"א
 לחוד מ"מ וא"ו וה"א דריש אצל מאן
 דדריש וא"ו צודאי לא דריש ה', ומאן
 דדריש ה' צודאי לא דריש וא"ו דאל"כ
 תרי יתירי גבי והנותר למה צד סגי וחד
 לא דריש או הה"א או הוא"ו כנ"ל.

ועוד כלל אחר אקדים לך דמאן דדריש
 סמוכין לא דריש וא"ו והוא מהתוס'
 יצמות (ד'. ד"ה וכי מפני) וז"ל בתוך דבריהם
 והא דדריש סמוכין צפ"צ דקדושין וכו'
 דאיכא למימר דהתם וא"ו מוסקי על ענין
 ראשון דריש דכתיב וזאת תורת ע"ש וכו'

ממילא ש"מ דמאן דדריש סמוכין הוא"ו
 דזאת תורת מיותר ובע"כ ללא דריש וא"ו
 דאי דריש וא"ו לא הי' צריכים למימר
 דוא"ו מוסקי על ענין ראשון אלא סתם
 דדריש וא"ו יתירה אלא דוקא כאן דריש
 וא"ו משום דמוסקי על ענין ראשון אצל
 לא בעלמא מטעם ללא דריש וא"ו.

ומעתה נבוא להמכוון דמאן דס"ל צ"כ
 הבאין כאחד מלמדין הוא ר'
 יהודה בסנהדרין (י"ט:) והוא מספקא ליה
 אי דרשינן וא"ו וכנזכר לעיל וממילא
 מספקא לי' דדרשת ה"א וכנ"ל.

ולפי"ו נראה בעליל בעוה"י לישיב קושיא
 התוס' פסחים (כ"ו ה"ג) דל"ל
 תרי מייעוטיין די"ל דהרי תרי מייעוטיין מאן
 נינהו הוא"ו דושמו מדללא כתיב ושם
 והוא"ו מיותר למעט אחי זה ולא אחר וגבי
 הערופה הה"א מיותר למעט אחי דוקא
 הערופה ולא דבר אחר, א"כ י"ל דלאו תרי
 מייעוטי הוא רק חדא מייעוט הוא דהיינו
 כאשר היינו מסופקים אם דרשינן וא"ו ואז
 הוא"ו דושמו מיותר ודרשינן הוא"ו
 ממילא לא דרשינן הה"א יתירה דהערופה,
 ואי לא דרשינן הוא"ו דושמו למעט כלום
 אז דרשינן הה"א דהערופה דמיותר וכנ"ל
 והגמ' דנקיט צ' מייעוטיין הוא"ו והה"א
 הוא מטעם ספק אי דרשינן וא"ו או ה"א
 ואליבא דר"י דס"ל צ"כ הבאין כאחד
 מלמדים קיימינן השתא צסוגין ואחר
 דמספקא לי' כנ"ל הו"רך צ' מייעוטיין כי

דרשינן וא"ו ור' יהודה ספוקי מספקא לי
 דרשת וא"ו לפי מה דמספקא לי בחולין
 ע"כ ריש איתו ואת בנו או חוששין לזרע
 האב יעו"ש דהא דהא תלי וכו"ל דהא
 מוכן מאד ש"ס תמוה בפסחים (כ"ח:)
 אליבא דר"ה דמנ"ל הא דריה"ג דפסח
 מנרים אינו נוהג חימומו אלא יום אחד
 ומשני איב"ע מדסמין לי היום איב"א
 סמוכין לא דריש דקשה לכאורה מאד מה
 משני מעיקרא איב"א מדסמין לי היום
 והוא סמוכין הא מצואר להדיא בש"ס
 סנהדרין ס"ב דר"י לא דריש סמוכין
 והוצא בש"ס בכמה דוכתא.

ולפי הנ"ל יתיישב די"ל דמה שמצואר
 בכמה דוכתי דר"י לא דריש סמוכין
 הוא מטעם ספוקי מספקא לי דרשת
 סמוכין דהא דהא תליא וכו"ל. וא"כ
 מיושב שפיר מה דנקיט לה הש"ס פסחים
 (כ"ח) הנ"ל צ"ב אופנים אליבא דר' יהודה
 להך גיסא דרשינן סמוכין, ולהך גיסא
 דלא דרשינן סמוכין וכו"ל וק"ל.

עוד יש לישיב הקושיא הנ"ל דתיראו
 בפשיטות עפ"י מש"כ התוס' יבמות
 (ד) ד"ה דכתיב וז"ל ואיפכא ל"ל דאפי'
 במקום גדילים לא תלבוש שעטנו דא"כ
 לישתוק קרא מיני' וממילא ידעינן דאין
 עשה דליניית דוחה ל"ת דכלאים יעו"ש.
 והשתא ניחא קושיא הנ"ל בפשיטות
 דקצרא זו א"ש רק לפי המסקנא לאחר
 דכתיב תיראו דנשים חייבות בכיבוד והוא

הני תרי מיעוטין הוי רק חדא מיעוט
 וכו"ל.

ואולי יש לכיין דהא כוונת רש"י ז"ל
 בפסחים כ"ו הנ"ל ד"ה אלא למ"ד
 מלמדיו ר' יהודה במס' סנהדרין ויל"ד מאי
 צעי רש"י ז"ל דהא אף בא לישיב דהא קושית
 התוס' הנ"ל דתרי מיעוטין ל"ל. לפי
 דברינו הנ"ל דאחר דר"י מספקא לי כנ"ל
 הוה"ל להציא צ' מיעוטין כי הני צ'
 מיעוטין הוי רק חד מיעוט וכו"ל.

ולפי"ז נצוה לישיב הקושי' דתיראו הנ"ל
 ל"ל הוא"ו דתיראו כנ"ל די"ל
 בפשיטות לפי הנ"ל דמאן דדריש סמוכים
 הוכחתו למעלה דהוא לא דריש וא"ו ואפי'
 אם נאמר דהתנא דדריש תיראו לחייב
 נשים בכיבוד דריש מפשטא דקרא דמשמע
 לשון רבים אף דלא דריש וא"ו מ"מ הלא
 אין להקשות הוא"ו דתיראו למ"ל דאחרי
 דלא דרשינן וא"ו יתירה א"כ אין להקשות
 עוד על היתור האות כיון דאורחא דקרא
 הוא, ואליבא דר' יהודה דמוכרחין אנו
 לומר דס"ל כהנה דבי ר' ישמעאל ביבמות
 (ד) והרי ר' ישמעאל לא דריש וא"ו
 בסוטה (כ"ט) יעו"ש ברש"י ד"ה וכהונה
 וממילא אין להקשות אליבא דידי' הוא"ו
 יתירה ל"ל וכו"ל ודו"ק כי נכון הוא
 בצעה"י.

ועפ"י מש"כ לעיל דרשת סמוכין תלי
 בפלגותא דר' ישמעאל ורע"ק אי

כיבוד עשה השוה בכל וממילא לא נוכל ללמוד גבי ציצי דידחה הלא דכלאים מכיבוד כתי' המוס' יצמות ו' הנ"ל דכיבוד הוי עשה השוה בכל וציצי הוי עשה שאין שוה בכל, וא"ש סברת המוס' יצמות (ד') ד"ה דכתיב הנ"ל דאח"ל דאחו הסמוכים להקיש לחומרא דלחומרא למימר דלא דחי ל"ז קרא דמהיכי תיתי לומר דידחה דמכיבוד א"א למילף דהוה עשה השוה בכל וציצי אינו שוה בכל ואם אין אנו צריכים הסמוכים לחומרא צע"כ דלקולא צא הסמוכין להורות דדוחה העשה דציצי הלאו דכלאים.

וב"ז ניחא אחרי שכתוב בתורה תיראו דאז מוכרח לומר דהסמוכים צאו להקל ולומר דידחה העשה דציצי הלאו דכלאים כי להורות שלא ידחה ע"ז אין צריך קרא דסמוכים כסברת המוס' יצמות (ד') ד"ה דכתיב הנ"ל א"כ צע"כ דלקולא אחי שדיחה הלאו דכלאים וכנ"ל. וזה הכל לאחר שכתוב תיראו לחייב נשים בכיבוד אבל אם לא הוי כתיב תיראו הוי אמרינן דנשים פטורות מכיבוד והוי כיבוד עשה שאינו שוה בכל, ואז היינו יכולים ללמוד מכיבוד גבי ציצי דידחה ג"כ הל"ת

דכלאים ול"ל הסמוכים והיינו מוכרחים אז לומר דהסמוכים צא להורות לחומרא דלדרוש איפכא דלא ידחה הלאו דכלאים כקושיית המוס' יצמות (ד') ד"ה דכתיב הנ"ל. והשתא לא נוכל לומר עוד דתירוך המוס' דלהורות שלא ידחה ל"ז קרא וישתוק קרא מיני' ז"א, הא אם ישתוק קרא מסמוכים לחומרא היינו יכולים ללמוד מכיבוד לקולא שידחה הל"ת ואז היינו מוכרחים למילף מהסמוכים לחומרא שלא ידחה הל"ת וכסברת המוס' בקושייתם (בדף ד') ד"ה דכתיב הנ"ל, וע"כ הי' מוכרח להתורה לכתוב תיראו לחייב נשים בכיבוד להורות לנו ע"ז דהסמוכים של לא תלבש שעטנו גדילים מעשה לך לקולא אחו, שהעשה דגדילים ידחה הלאו דכלאים דאי לחומרא אחי ע"ז ל"ז הסמוכים דלשתוק קרא מיני' ולא נוכל למילף מכיבוד דהוה עשה השוה בכל וציצי הוה עשה שאין שוה בכל אלא צע"כ דלקולא אחי הסמוכים לדחות הל"ת דכלאים ושפיר אנו צריכים הקרא דתיראו לדרוש הסמוכים דכלאים דציצי לקולא וכנ"ל ודו"ק. וכבר נדפס זה בשמי בשערי תורה חלק ד' סי' צ"ב.

גרגיר ב'

לאורייתא הא אי אפשר לומר כן הא ר' יוחנן ג"כ ס"ל כרז ושמואל וגם עליו הקשו הש"ס שזועות שומרים דחייבי רחמנא היכא משכחת לה ולשיטת ר' יוחנן הא ליכא לתרוצי דאפקיד ל'י נשטרא דהא הוא ס"ל שיעבדא לאורייתא ואין נשבעין על השטר לדידי' משום דהו' שיעבד קרקע:

(ב) מאי משני הגמ' דאפקיד ל'י נשטרא ואין לו מיגו דלהד"מ אכתי קשה יהא נאמן בנאנסו במיגו דאי בעי אמר אינו יודע אם נאנסו ואין לומר כאן דאין אדם עושה ענמו ברצון מסופק דסברא זו היא דוקא כשהתובע טוען כרי כמבואר בתוס' ד"מ ס"ז ע"א ד"ה ביום אכל כשהתובע ג"כ אינו יודע מבואר בתוס' ד"מ שם דשייך אז מיגו דאינו יודע יעו"ש, ואין לומר דאם יטעון אינו יודע אם נאנסו הוא לים מתוך שאיל"מ הא כאן לרז ושמואל קיימינן והם לא ס"ל משאיל"מ נשבעות מ"ו, דס"ל חזרה שבעה לסיני ופירש"י שם דצ"ד אין נזקקין לא לשבעה ולא לפרעון, וא"כ בע"כ לומר לידהו דלא חייבה תורה ש"ש אלא כגון שהתובע טוען כרי שלא נאנסה וממילא ל"ש כאן מיגו דאינו יודע דאין אדם עושה ענמו ברצון מסופק היכי דהתובע טוען כרי וממילא מתורץ קושית התוס' דהא הוא מיגו דהעוה דהא השתא נמי מעיז כנ"ל כיון

בשבעות דף מ"ה בסוגי' דשכיר אדפיס גרגיר אחד מה שהעלתי בעוה"י שם לישז דברי הרמב"ם ז"ל התמוהים דפסק צפרק י"א מה' שכירות הלכה ו' כרז ושמואל דאם שכרו שלא בעדים דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם נאמן לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך, ושם פרק ג' הלכה א' פסק דשבעות שומרים חייב בכל ענין, והקשו עליו דהא מסקינן בגמרא שזועות ס"ה ע"ז דשבעות שומרים לא משכחת לה אלא דאפקיד ל'י נשטרא. ועוד הקשו בתוס' מ"ה ע"ז ד"ה מתוך דמה מקשה הגמ' דמתוך שיכול לומר להד"ס יכול לומר נאנסו, הא הוא מיגו דהעוה דטפי נוח לו לטעון נאנסו דאין חזירו מכיר בשקרו, אכל להד"ס דחזירו מכיר בשקרו אינו רוצה ואינו נוח לו לטעון ולא הוא מיגו, ואמרתי לתרץ הצ' קושיות הג"ל, דברי הרמב"ם ז"ל התמוהים וקושית התוס' הנ"ל הא הוא מיגו דהעוה אך נקדים עוד ב' קושיות:

(א) מה משני הגמרא דאפקיד ל'י נשטרא הא קיי"ל אין נשבעין על שעבד קרקעות ושטר הא הוא שיעבד קרקע ואין נשבעין על שיעבד קרקעות ואין לתרץ דאין קיימינן השתא אליבא דרז ושמואל והם ס"ל שיעבדא לאו לאורייתא ומן התורה אפי' נשטר שיעבדא לאו

שם בסוגיא דשכיר ולתיב ליה מעיקרא
מקשין העולם דהא גם צבקר יכול
להיות אותה טענה ענמה, ומתריס משום
דאמרינן לקמן אמר רב נחמן א"ש ל"ש
אלא שכרו צעדים אצל שכרו שלא צעדים
מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול
לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך א"כ ע"כ
איירי באיכא עדים צבקר ושפיר מקשה
הש"ס דלתיב ל"י צבקר לפני עדים הללו
וק"ל. ולי נראה בפשיטות לתרץ קושית
העולם דצבקר ל"ש טירדא לפמש"כ
הסמ"ע סי' פ"ט סק"י בשם הלבוש
דטירדא צעה"צ הוא טירדא דמזוה מטעם
הלאו דכל תלין וא"כ צבקר דליכא עדיין
ליתא דב"ת וא"כ לא שייך טירדא ושפיר
מקשה הש"ס דליתב ליה מעיקרא צעת
אשר הבעה"צ אינו טרוד עדיין ואז שפיר
יהא נאמן הבעה"צ להיות נשבע ונפטר
וק"ל:

דחזירו טוען צרי ולדידהו שפיר מתרץ
הגמ' דאפקיד ליה בשטרא והוי מיגו
צמקום חזקה דשטרך צידי מה צעי ושפיר
חייבה רחמנא שבועה צמקום שטר אף
דהוי שטר שע"ק הא רב ושמואל ס"ל
שעבודא ל"ד אצל לדין דקיי"ל מתוך
שאינו יכול לישבע משלם שפיר אמרינן
דחייבה תורה ש"ש היכא דהתובע טוען
שמה כפשטא דמלתא ואין כאן מיגו דאינו
יודע דאין סבירא לן מתוך שאינו יוכל
לישבע משלם ואין לו מיגו דלהד"מ דהוי
מיגו דהעוזה כדצרי התוס' הנ"ל, וכל
קושית הגמ' ש"ש דחייבי רחמנא היכי
משכחת לה הא יש לו מיגו דלהד"ס הוא
רק אליבא דרב ושמואל דלא ס"ל
משאיל"מ ושיעבודא ל"ד אצל לדין לא
קשה כלל קושית הגמ' וכנ"ל ול"י כלל
להתירון דאפקיד ל"י בשטרא, וא"כ שפיר
פסק הרמב"ם ז"ל הנ"ל דאפי' בלא שטר
שייך ג"כ ש"ט כיון דאין לו שום מיגו
וכנ"ל וק"ל:

גרגיר ג'

משיב אבידה פטור כו' אלא דדרבה
קמיפלגי דאמר רבה מ"ט אמרה תורה
מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם
מעז פניו בפני בע"ת והאי זכולי צעי
דנכפרי' והאי דלא כפרי' משום דאין אדם
מעז פניו בפני בע"ת דזכולי צעי ללודי

א) שבועות מ"צ דתניא רבי אליעזר בן
יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על
טענת ענמו כיצד אמר לו מנה לאציק צידי
והאכלתיו פרס הרי זה נשבע וזה שנשבע
על טענת ענמו וחכ"א אינו אלא כמשיב
אבידה ופטור, ופריך וראצ"י אית ל"י

ההלואה שלא יכפור לתפוס על סמ"י
ע"ש:

(ב) וקשה מאד איך יפרנס המהר"ש די
וידא"ש הגמרא ערוכה זו שהיא כנגד
סברתו זאת כיון דאמרו רבנן מנה לאביך
צידי והאכלתיו פרס אינו אלא כמשיב
אבידה ופטור משום מיגו דאי צעי כפר
הכל כדמבואר בתוס' בגמרא הנ"ל ד"ה
וראב"י וצ"מ (ג) תוס' ד"ה מפני מה
והשתא הדרא מאד קושיא המפרשים
לדוכתא דהאיך שייך כאן מיגו הא דילמא
יש לו סמ"י על בנו על הג' שכפר ולכך
כופר ג' והכא לא שייך סברת צ"ש
המהר"ש די וידא"ש השיטה מקובצת
הנ"ל דלא היה מפקיד אצלו או ל"ה מלוה
לו הא כאן ה"י המלוה או המפקיד אצו
של הבן וחששת הסמ"י והלא הוא קאי על
הבן וא"כ הא ל"ש סברת השימ"ק הנ"ל
וממילא הדרא קושיא לדוכתא האיך שייך
כאן מיגו הא יש לחוש לדילמא סמ"י יש
לו עליו על הבן ואין כאן מיגו לפטור
משבועה, והוא לכאורה קושיא עומה הא
י"ל דכופר הג' מטעם סמ"י על הבן ולא
שייך תו מיגו וכנ"ל:

(ג) ואמרתי לישב בעזהי"ת את דברי
המהר"ש די וידא"ש הנ"ל התמוהים
האלו רק בהכרח נקדים מה שכתבתי
בספרי צנין יהושע במס' צ"מ (ב) לישב
קושיא תוס' שם ד"ה וזה נוטל רביע
דהקשו דיהא נאמן דחזיה שלו צמיגו דאי

ל"י והאי דלא אודי אשתמיטי הוסו
דמשתמיט מיני' סבר עד דהוי לי זוזי
ופרענא לי ורחמנא אמר רמי שבועה
עלוי' כי היכי דלודי לי' צולוי' ראב"י סבר
ל"ש צו ול"ש צבנו אינו מעיז והלכך לאו
משיב אבידה הוא ורבנן סברי צפניו הוא
דאינו מעיז אצל צפני צנו מעיז עכ"ל
הגמרא.

והנה כל הראשונים והאחרונים הקשו על
רבה דמאן מקשה מפני מה אמרה
תורה מודה במקצת הטענה ישבע דליהימן
צמיגו דאי צעי כפר הכל אליבא דאב"י
צ"מ דף ו' ע"א דס"ל דחשיד אממונא
לא חשיד אשבועתא והא דרמו עליו שבועה
הוא מטעם שמה ספק מלוה ישינה יש לו
עליו כפי הממון שכפר צו וא"כ ל"ש מיגו
דכופר הכל כיון דאינו לו ספק מלוה ישינה
רק ע"ז שכפר ותירץ בשיטה מקובצת צ"מ
ו' צ"ש מהר"ש רי וידא"ש דאילו היה
להנפקד שום ספמ"י ודררא דממונא על
המפקיד לא הוי מפקיד אצלו דשמה יכפור
הפקדון וכן גבי הלואה מצואר בתומים
צכללי מיגו אות ע"ד דכ"ש הוא אלו ה"י
להלוה שום סמ"י ודררא דממונא על
והמלוה לא ה"י מלוה לו דשמה יכפור
המלוה יע"ש. כי זה כ"ש הוא מה אם
צפקדון שהוא לטובת המפקיד אינו רוצה
להפקיד אצלו שלא יכפור מכ"ש במלוה
שהוא לטובת הלוה צודאי לא ילוה לו אם
יוכל ליצמח לו איזה רעה תחת טובת

ד) ולפי"ו יש ליטב קושיית המפרשים הג"ל על רבה דילמא סמ"י י"ל עליו ולפי הג"ל ניחא דהאיך נוכל לומר דלכך רמי רחמנא שזועה עליה דילמא יש לו עליו סמ"י הלא אכתי עוד לא אסיק אדעתין סברת חזקה אלא"מ פניו צפני צע"ח א"כ צודאי לא נוכל לומר דמטעם סמ"י רמי רחמנא שזועה הא תיקון השזועה יהי' עוד יומר קלקול וכנ"ל דהשזועה תכוף ותכריח אותו לכפור הכל להנצל משזועה ולהציל הסמ"י שלו, וע"כ מקשה רבה שפיר דליהימן צמיגו דאי צעי כ"ה ואי מטעם סמ"י הלא אדרבה יכפור ויכפור להציל את סמ"י שלו וכנ"ל. וע"ז משני השתא שפיר דאין אדם מעיז פניו לכפור הכל ולהמסקנא אפשר ויש לומר דאה"נ דמטעם חששת סמ"י רמי רחמנא עליה שזועה ולקלקול לא חיישינן עוד דאל"מ וכנ"ל וק"ל:

ה) ולפי"ו מיושב שפיר קושיית החוס' הג"ל דיהא נאמן לומר חזי' שלי צמיגו דאי צעי אמר כולה שלי די"ל דיש לו סמ"י רק על חזי הטלית ולא שייך מיגו וכאן ל"ש לומר דהשזועה תכריח אותו לכפור בכולה ולטעון כולה שלי הא אפי' אם יטעון כולו שלי ג"כ הוא צריך ליטבע וי"ל דטעין חזי' שלי מטעם סמ"י ול"ח אז שמשקר צמוד מאי אמרת דע"י השזועה יהיה מוכרח לכפור הכל להנצל משזועה הא אלא"כ דכיון דאפי' אם יטעון כ"ש ג"כ הוא צריך

צעי אמר כולה שלי וכתבתי שם באופן הב' ליישב קושיית החוס' עפי"מ שכתבתי עוד בספרי הג"ל ליטב קושיית המפרשים הג"ל דשמא סמ"י יש לו עליו ולא שייך מיגו עפי"מ שכתבנו בספרנו בנין יהושע צמוגי' דחני ר' חייא לתרץ קושיית המפרשים שהקשו דמנ"ל להפוסקים דמיגו דהעזה לא אמרינן דילמא בחר דמסיק הש"ס סברת אשתמוטי קמישתמיט לא נריכנא לסברת אין אדם מעיז דצלא"ה לק"מ דיהא נאמן צמיגו דאי צעי כ"ה דדילמא אשתמיטי קמישתמיט עד דהו"ל זוזי ולהכי רמי רחמנא שזועה עליה כי היכי דלודי ליה בכוליה, ותירצנו שם דטעמם ונימוקם עמם דאי אמרינן דרק מטעמא דאשתמוטי רמי התורה עליו שזועה כי היכי דלודי בכולי' הלא אכתי יקשה כיון דאין לו לשלם ורואה לאשתמוטי ולכך כופר נ' וע"כ רמי רחמנא עליה שזועה שלא ישמט עצמו יקשה מאד הא השזועה תכוף ותכריח אותו לכפור הכל להנצל משזועה כיון דאין לו לשלם כעת כל המנה וא"כ התיקון של השזועה יהיה יותר קלקול דיהיה מוכרח לכפור הכל לשמט את עצמו ולהנצל משזועה אלא עכ"ל שאנו צריכין גם לסברת חזקה אלא"מ פניו צפני צע"ח וא"א לכפור לו הכל רק משמט במקצת ורמי התורה שזועה עליו כי היכי דלודי ליה בכוליה ושפיר דייקו הפוסקים מזה דמיגו דהעזה ל"א.

משצועה ולהציל הסמ"י שלו ע"כ יש לו
 זכאן שפיר מיגו דאי צעי כ"ה והכא ליכא
 למימר דנרמי עליה שצועה מטעם חששת
 סמ"י א"א לומר כן דאם נרמי עליה
 שצועה אז יהי מוכרח לכפור הכל להציל
 הסמ"י שלו כיון דצבנו מעיז וע"כ זכאן
 ל"ש תו חששת סברת סמ"י דלא להימני'
 צמיגו דכופר הכל וישצב הא אם נימא
 דישצב החיקון של השצועה יהי עוד יותר
 קלקול דעי"ו יכפור הכל להציל הסמ"י שלו
 דצבנו מעיז וק"ל:

לישצב וא"כ שפיר אין כאן מיגו ומיושב
 שפיר קושית החוס' הנ"ל:

(ו) ולפי"ז גרס קושיתינו הנ"ל על השיטה
 מקובצת בש"ך הר"ש די וידא"ש
 התמוה הנ"ל מיושב שפיר דגזי מנה
 לאצדיק צידי והאכלתיו פרס אין סברא לומר
 דמשום חששת סמ"י גרמי עליה שצועתא
 הלא אדרבה הא כאן הדריינן לדלעיל שלו
 יהיה עוד דהחיקון יותר קלקול לפי"מ
 דקי"ל דצבנו מעיז א"כ יעיז ויעיז אם
 נרמי עליה שצועה ויכפור הכל להנצל

גרגיר ד'

ואמרתו הגם שהרכ מפאדוואה פלפל
 זחכמה בזה לדחות את דברי
 הרב המתיר אבל מ"מ לפי ענ"י כח
 המתיר עדיף בזה כמו שאבאר בעזה"י לפי
 מש"כ השייך צסימן ק"ג סק"ה בשם
 הרשב"א ז"ל וז"ל שם וז"ל הרשב"א ז"ל
 ונראה שאפי' נפל לתוך היתר מיעוט
 והכירו זורקו והרוטב מותר לפי שאין כאן
 אלא טעמו ולא ממשו, ואע"ג דמשעריין
 זכולו משום דמאי דנפיק מיניה לא ידעיין
 השתא דאין בהנחתו צותן טעם אין חוסר
 תערובתו כלל וכמו שאמרנו בהיתר
 שנחשב של צקדיתה שאינה צת יומא והטעם
 מכל אלו מפני שצודאי ידענו שאין פליטתו
 זכולו אלא כל שטעמו לשבח אנו מחמריין

הגה הרב מפאדוואה דחה דברי רב אחד
 שפסק להחיר צבישלו צ' צאים ונמלא
 זאחד טיפת דם מטעם דקי"ל דאין
 המדומע מדמע אלא לפי חשבון וא"כ
 נתחלק טעם הצילה האסורה גם צמים
 ושזו הו"ל צילה שניה רוב ע"כ דברי
 המתיר ודחי ליה הרב מפאדוואה עפ"י מה
 שהקשה הפר"ח הוצא צמ"ז ריש סי' ז"ב
 דניחוש שמה זלע ופלט הרבה פעמים עד
 שאין ס' ותירץ הפר"ח כיון דמה"מ מצ"מ
 צרובא זטל לא דייקינן כולי האי וא"כ
 צנ"ד לזיכא רובא זלי צירוף המים שפיר
 חיישינן זבלע ופלט כ"פ עד שאין הצילה
 כשירה אפי' רוב משהו, וע"כ הוא דוחה
 דברי הרב המתיר:

זו שאנו חוששין שמא פלטה עד שיתן טעם זמערותו לפיכך כל שטעמו קפילא ואין זו טעם מתירין אותו, והלכך כשהאיסור פגום אין משערין זכולו אללא בטעמו וטעמו כמו שאינו שהרי פגום הוא ע"כ:

והפ"מ"ג זמ"ו שם סק"א כתב וז"ל אבל פליטתו טעמו לצד ידוע הוא שאין מחנה איסור נפלט בהיתר, אללא דלנו מחמירין לשער כנגד כולו ומש"ה זנטל"פ כל שהוא, דיינין ליה כאיסור מיעוט להיתר מרובה עכ"ל הפ"מ"ג, וא"כ זנ"ד זבישלו ז' זנים זמין זמין כיון שאינו נותן זו טעם זטל מה"ת זרוב זזמערות זזנים שהוא איסור זרזבן אפי' מזרזבן די זרוב כזבואר זקי' ק"ו וא"כ לפי מ"ש הפ"מ"ג הנ"ל דפליטת טעמו לצד ידוע הוא שאין מחנה איסור נפלט ממנו וא"כ נגד פליטת הזינה האסורה הלא זודאי יש רוב זבינת ההיתר כיון שיש זתוכו רוב זודאי נגד פליטת טעם הזינה האסורה כנ"ל:

וזמ"ל"א נסתר ראייתו דהרז מפאדאווה מש"כ ראי' מהפ"ח שהקשה דניחוש שמא זלע ופלט הרבה פעמים עד שאין ס' ומירך כיון דמה"ת זמ"מ זרובו זטל לא דייקינן כולו האי, וזוה זביא הרז הנ"ל ראי' לנ"ד דליכא רובא זלי זירוף המים שפיר חיישינן דזלע ופלט כ"פ עד שאין זהזינה הכשירה רוב כנגדה, אבל לפי

מש"כ לעיל זשם הרזז"א דידיענו זודאי שאין פליטתו זכולו והפ"מ"ג הנ"ל כ"ש שאפי' מחנה איסור לא פלט זהיתר א"כ מדאורייתא זטל הוא מטעם זזודאי יש רוב זבינה הכשירה כנגד הפליטה של הזינה האסורה וכיון שאין אפי' מזרזבן א"כ ס' מחמת שכל האיסור עצמו מזרזבן הוא לא דייקינן כולו האי וע"כ הנני מסכים להרז המתיר הזינה השניה זלי שום חשש לפענ"ד:

ואין להקשות לפ"ו למה זריך הש"ך זסימן ס"ו סק"י לעשות ס"ס זחד וחד להתיר הזינה השניה ספק יש כאן זינת איסור או לא ואת"ל יש כאן איסור שמא הזינה היתר הוא הרוב ע"ש, לפי מש"כ לעיל הלא יקשה הא זודאי יש רוב זבינת ההיתר מטעם הרזז"א הנ"ל מטעם דידיענו זודאי שאין פליטתו זכולו אבל לק"מ הא הש"ך מכשיר זנתערב חד זחד אפי' זז' זינים זרופים יחד עד שלא ניכר כלל הזינה האסורה ג"כ מתיר הש"ך וזוה ל"ש תו סזרת הרזז"א הנ"ל כיון שיש כאן ממשו של איסור וזוה שפיר זריך הס"ס שאפשר יש רוב זבינה הכשירה ואת"ל אין כאן רוב דילמא אין כאן איסור כלל ומתיר לאכול שניהם לכן זריך לעשות הס"ס אבל להתיר הזינת ההיתר לצד כגון זבישול ז' זנים שלמים אה"נ דאין שום ספק די"ש זבינת היתר רוב כנגד זינת האיסור וכדזרי הרזז"א והפ"מ"ג הנ"ל

והציאת היתר מותרת בפשיטות לפענ"ד:

ואף שכתב החידושי רעק"א סי' ט"ו
 סק"צ בשם המנחת יעקב והפר"ח
 שחולקין על הש"ך ואומרים חד בחד
 והוצא המנח"י בשפ"ד שם סק"י והפר"ח
 הוצא בכתבי סק"ו עכ"ז כיון שהפמ"ג
 בשפ"ד סק"י מתיר במקום הפסד אפי'
 באינו מינו אף באין ס' וגם הפלמי מתיר
 שם גם באינו מינו ואף באין הפ"מ ואף
 באין ס' מטעם דם שבישלו דרבנן וא"כ
 מכ"ש בני"ד דהוי מין במינו, ויש סברא
 לומר דבציצה הצ' בודאי יש רוב וכדברי
 הרש"ב"א והפמ"ג הנ"ל והכא בדם שבישלו
 דרבנן בודאי שייך לומר סברת הפר"ח
 הנ"ל כיון שכל האיסור מדרבנן הוא לא
 דייקין כולי האי ובדרבנן ולהקל שומעים

ע"כ נראה לפענ"ד שיפה הורה הרב
 המתיר הציאת היתר כדת של תורה, ודי
 לנו להחמיר בצ' צאים מטורפים שנתערבו
 כדעת האחרונים שחלקו על הש"ך אבל לא
 בצ' צאים מבושלים שיש לזה כמה סניפים
 להקל. סניף א' דעת הרש"ב"א ז"ל הנ"ל.
 וסניף ב' דם שבישלו מדרבנן אשר כמה
 גדולי האחרונים מקילים מטעם זה אף
 באינו מינו אף באין ס' וע"כ כדאי הוא
 הש"ך לסמוך עליו עכ"פ בצ' צאים שלמים
 מבושלים להחיר הציצה השניה ודו"ק:

והצעתי דבר זה לפני הרצה גדולי ישראל
 והסכימו עמי בזה. וכבר נדפסו
 דברינו אלו בשמי בשע"ת חלק ג' סי' ס"פ
 בעזה"י:

ואמרו אמן

חלק שני

(א) כתב בספר הקדוש אור צדיקים מהרב הגאון הקדוש המקובל האלקי ר"מ פאפרש וצ"ל באמצע סי' נ"ב וזה לשונו צריך האיש תשובה גדולה על מה שלא ענה אמן אפי' פ"א וכ"ש אחר תפילת הש"ץ, ומכש"כ כשלא ענה איש"ר פשיטא שצריך תשובה גדולה, ומאן דשמע ברכה מחברי' ולא מתכווין באמן עליו נאמר ובזוי יקלו, ומאי עונשי' כד נפיק מהאי עלמא מכרזין עליו כרוז ואומרים סגרו כל הפתחים לפני פב"פ ולא יעול ולא יכנס לג"ע ולא תקבלו אותו כמו שהוא לא פתח באמן ווי לי' לנשמת' ומורידין אותו לתוך גיהנם למדור התחתון הנקרא אברון שאו"ל תחתית' צלמו'ת, ושם נאבד בר מינן לעולם כי אין לגיהנם זה לא פתח ולא חלון וכו' אא"כ עושה תשובה על כל אמן ואמן שלא ענה. וכן להיפוך יש שכר טוב למי שעונה עניית אמן ועניית איש"ר ומי שעונה עניית אמן יש"ר"מ בקול רם הקב"ה מתמלא עליו רחמים ע"ש. וכ"כ בזוה"ק פ' נח ד' ס"ב ע"ב וזלה"ק ולא עוד אלא בזמנא דישראל אתיבו בקול רם איש"ר מברך קוב"ה אתמלי רחמין וחיים על כלא יעו"ש:

(ב) וכתב בספר פרע"ח שער כוונת אמן פרק ב' ד"ה מהחברים וז"ל שם ומי שעושה עצמו אלם בעניית אמן עליו נאמר מלא פניהם קלון ס"ת אמן ומלת מלא אותיות אלם דעביד הא יפול בהא לפי שלא האירו עיניהם באמן מלא פניהם קלון ע"ש:

(ג) ובסידור נהורא השלם מביא כשם כתבי הארז"ל וז"ל הנה אותיות אמן במלואו כזה (אלף מס נון) אלף אותיות אפל, והוא חושך הכפולה כמו החושך של מצרים כענין ארץ עיפתה כמו אופל והנה

אופל זה הוא במדור השביעי דגיהנם שהוא כולל שנים אבדון ושואל ומשם הי' חושך של מצרים שלא קמו איש מתחתיו, (מם נון) גי' קלון בכאן רמוז כל מי שאינו עונה אמן עונשו אופל וקלון וזהו מלא פניהם קלון ס"ת אמן ואותיות מלא הם אותיות אלם לומר מי שהוא אלם באמן שאינו עונה אמן עונשו הוא הקלון וגם מלת פניהם עולה כחשבון קלון ע"ה עכ"ל:

(ד) עוד כתב שם מ"ו דכ"ט ע"ב וז"ל כל איש מישראל ששומע הברכה מחויב לענות אמן אפי' הוא שומע מפי קמן ואם אינו עונה אמן חייב מיתה כי אמן נומריקון אני מוסר נפשי שכל אחד מישראל חייב למסור נפשו על עניית אמן עכ"ל:

הוספה: עוד שמעתי מהרב ר' יצחק פרילינג שלימ"א שראה בס' אור לישרים בשם הרב הקדוש אדמו"ר ר' יהושע מבעלו זצוקלה"ה נומריקון על אמן ופירוש ורמוז יקר על הגמרא דשבת קי"ט ע"ב כל העונה 'אמן' בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן, ופירש ע"ד הרמז כי תיבת 'אמן' נומריקון אכילה מ'מון נ'שים ופי' כל העונה עצמו מלשון עינו כלומר שהוא מענה את עצמו בג' דברים האלו ואינו רודף אחר אכילה ואחר הממון, ואחר תאות נשים או פותחין לו שערי גן עדן:

אותיות דר"ע ובקיצור הוא בתנדב"א זוטא פ"כ

(ה) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים (ישעי' כ"ו) אל תקרי שומר אמונים אלא שומר אמנים שאומר אמן שבשביל אמן שעונין רשעים מתוך גיהנם ניצולים מגיהנם כיצד עתיד הקב"ה להיות יושב בגן עדן ודורש וכל הצדיקים יושבים לפניו וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם מימינו של הקב"ה, חמה עם המזלות ולבנה וכל הכוכבים משמאלו, והקב"ה דורש להם טעמי תורה חדשה שעתיד הקב"ה ליתן להם ע"י משיח, וכיון שמגיע לאגדה עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו ואומר יתגדל ויתקדש, וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל באי עולם עונים אמן, ואף רשעי ישראל וצדיקי אומות העולם שנשתיירו בגיהנם עונים ואומרים אמן מתוך גיהנם, עד שמתרעש כל העולם כולו וקולם נשמע בפני הקב"ה והוא שואל עליהם ואומר מה קול רעש גדול ששמעתי, משיבין מלאכי השרת ואומרים לפניו רבש"ע אלו רשעי ישראל וצדיקי אומות העולם שנשתיירו בגיהנם שעונין אמן מתוך גיהנם, מיד מתגלגלין רחמיו של הקב"ה עליהם ביותר ואומר מה אעשה להם יותר על דין זה

שכבר סבלו הרבה עונשים ויסורים אשר היצר הרע גרם להם, באותה שעה נוטל הקב"ה מפתחות של גיהנם ונותנם למיכאל וגבריאל בפני כל הצדיקים, ואומר להם לכו ופתחו שערי גן עדן והעלו אותם מתוך גיהנם שנאמר (ישעי' כ"ו) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, מיד הולכים מיכאל וגבריאל עם המפתחות ופותחים ארבעים אלפים שערי גיהנם ומעלים אותם מתוך גיהנם וכו'.

הוספה: ומצאתי ע"ז בספר ראשון לציון מבעל האור החיים הקדוש זצ"ל (דף קל"ו ע"ג) וזה"ק שם אחר שמביא שם דברי המדרש הלו כתב שם דיש ב' מיני רשעים מין א' אלו הרשעים אשר רק מחמת תוקף יצרם עברו דברי השי"ת לאלו יש להם תקוה באחרית הימים ע"י עניית האמן שישגו ג"ע אחר עונשי הגיהנם, אבל מין הג' אלו הרשעים אשר בשאט נפש הם בוגדים בהשי"ת והמה האפיקורסים שמנו חז"ל לאלו אין להם תקוה ותוחלת כל עיקר לחלוטין עכ"ל:

(ו) זוהר בראשית ל"ח ע"ב היכלא תנינא, היכלא דא קיימא לגו מהאי היכלא קדמאה והאי היכלא סמיך למערתא דאבהן, והאי היכלא נהיר מהיכלא קדמאה, הכא אית כל אבנין יקירין דמקפן ל"י, בנו דהאי היכלא אית נהירו חד כליל מכל גוונין, ואיהו נהיר מעילא לתתא בהאי היכלא קיימין אינון דסבלו יסורין ומרעין בהאי עלמא, בגין לאתקנא והוו מודין ומשבחן למאריהון כל יומא ולא הוו מבטלין צלותיהו לעלמין, לגו מהאי היכלא קיימין כל אינון דמקדשין בכל חילא שמא דמריהון ואתיבו אמן יהא שמו' רבא מברך בכל חילא ואלין אינון קיימין לגו בנו האי היכלא מההוא נהירו קיימין וחמאן נהורין אחרנין דאתאחדן (ולא אתאחדן) בגווייהו, ועילא מנהון משיח דאיהו עאל וקאים בנייהו ונחית לון, איהו נטיל מהאי היכלא ועאל בהיכלא תליתאה וכו'.

(ז) זוהר בראשית ס"ב ע"ב בתוספתא ווי לון לרשיעי כד יפקון מהאי עלמא ווי לון מאן יתבע לון כד יתמסרון בידא דדומה ויתקודון כנורא ולא יפקון מיני' בר משבתא וריש ירחא אשר כמה חבילי טריקין [פי' המפרש בהזוה"ק שם וז"ל חבורות אגודות המכים ומענשים] אתכנשו עלייהו בארבע סטרין באשא מלהטא בגיהנם כו' אלא כזמנא דישיראל אתיבו בקול רם אמן ואמן יהא שמו' רבא מברך קב"ה אתמלי רחמין וחיים

על כלא ורמי' למלאכא דממנא על תרעי דגיהנם סמריא"ל שמי' ותלת
מפתחן ביד' ופתח תלת תרעין דכסטר מדברא והמאן נהורא דהאי עלמא
ורוחין לון שעתא ופלגות שעתא, ולבתר תייבין לאשייהו וכן תלתא זמנין
ביומא ובכל זמנין דאמרי ישראל אמן יהא שמי' רבא מברך וכו' אינון רוחין
לון עכ"ל לענינינו. ע"כ יש ללמוד את גודל מצות עניית אמן ואיש"ר מברך
בכונה עצומה:

(ח) כתב בזהר הקדוש פ' חיי דף קכ"ב ע"ב בתוספתא וכתב שם אלו
הם החידושים שהגידו לרשב"י בישיבה של מעלה, וכ"כ
בזה"ק שלח קס"ב ע"א מאן דפסק יתפסק מאן דפסיק מילין דאורייתא על
מילין בטלין יתפסקון חייהויה מהאי עלמא, ודיני' קיימא בהאי עלמא, מאן
דקצר יתקצר מאן דקצר אמן ולא מאריך בי' גו נייחא מתקצר מחיין דהאי
עלמא מאן דקצר יתארך מאן דאמר אחד איצטריך לחטפא אלף ולקצרא
קריאה דילה ולא יעכב בהאי אות כלל, ומאן דעביד דא יתארכון חייו וכן
אמחו"ל בש"ס ברכות מ"ז דכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו:

(ט) זוהר תרומה קכ"ט ע"ב תא חזי קדושתא דא לאו איהו כשאר
קדושאן דאינון משלשין אבל קדושתא דא (דקדיש) איהו
סלקא בכל סטרין לעילא ותתא ובכל סטרי מהימנותא ותברא מנעולין
וגושפנקין דפרזלא וקליפין בישין ודא איהו שבחא דאסתלק בי' יקרא
דקוב"ה יתיר משבחא אחרא ואסתלקותא דא יתיר מכלא מ"ט בגין דאיהו
גרים לאתכפייא סטרא אחרא ולאסתלקא יקרא דקוב"ה על כלא ואנן בעינן
למימר לה בלישנא דסטרא אחרא ולאטבא בחילא תקיף אמן יהא שמי'
רבא מברך בגין דיתבר חילא דסטרא אחרא ויסתלק קוב"ה ביקרי' על כלא,
וכד איתבר בקדושתא דא חילא דסטרא אחרא קוב"ה אסתלק ביקרי'
ואדכר לבנוי ואדכר לשמי' ובגין דקוב"ה אסתלק ביקרי' בקדושתא דא לאו
איהו אלא בעשרה, ובלישנא דא על כרחי' דסטרא אחרא אתכפיא ואתתבר
חילי' ואסתלק יקרא דקוב"ה ותבר מנעולין וגושפנקין ושלשלאן תקיפין
וקליפין בישין ואדכר קוב"ה לשמי' ולבנוי, עכ"ל לענינינו:

(י) **וב"ב** בזה"ק פינחס דף ר"כ ע"א פתח ואמר משמו' דרבי פינחס (קהלת ט') כל אשר תמצא לעשות בכחך עשה וגו' כמה יאות לי' לבר נש בעוד דבוצינא דליק ושריא על ריש' לאשתדלא ולמעבר רעותא דמאריה בגין דההוא נהורא דבוצינא איהי כ"ח דשריא עלי', ועל דא כתיב (במדבר י"ד) יגדל נא כח ה', כח ה' דא הוא כח דשריא על רישיהון דצדיקייא, וכל אינון דמשתדלין ברעותא דמריהון ועל דא תנינן כל העונה אמן יהא שמו' רבא מברך בכל כחו (דא איהו כחו) ודאי אצטרך לאתערא כל שיפוי בחילא תקיף בגין דבאתערותא תקיף דאתקף אתער ההוא כח קדישא עלאה ואסתלק גו קודשא ואתבר חילא ותוקפא דסטרא אחרא, ועל דא בכחך אצטרך למעבר רעותא דמארך (קהלת שם) כי אין מעשה וחשבון וגו' בגין דבההוא כח אית מעשה אשתדלותא לאשתדלא בהאי עלמא דאקרי מעשה וכו', וכל אלין כלילין בההוא כח, מה דלאו הכי בסטרא דשאל דרגא דגיהנם דהא כל בר נש דלא אשתדל כח בהאי עלמא לאעלאה בי' במעשה וחשבון ודעת וחכמה, סופי' לאעלאה בשאל דלית בי' מעשה וחשבון ודעת וחכמה דהא סטרא אחרא אורח שאול איהי דכ' (משלי ז') דרכי שאול ביתה מאן דאתרפי מהאי כח קדישא אתקף בי' סטרא אחרא דשאל ביתא:

ע"ב צריך כל אחד להיות נוהר לומר אמן ואיש"ר בכוח וישרה עליו גודל כח הקדושה להיות נושע בב' עולמות:

(יא) **בזה"ק** בריש פ' [עקב דף] רע"ב ע"ב והי' עקב וגו' ואכלת ושבעת וברכת וגו' פקודא דא לברכא לי' לקוב"ה על כל מה דאכיל ושתי ואתהני בהא עלמא, ואי לא בריך אקרי גולן לגבי קב"ה דכתיב גזול אביו ואמו, והא אוקמוה חברייא בגין דברכאן דברך ב"נ לקב"ה אתי לאמשכא חיון ממקורא דחיי וכו', וע"ד איצטרך ב"נ לשואה רעותי' ברזא דברכאן בגין דיתברכון אבהן ובנין כלא כחדא, ומאן דמברך לקב"ה אתברך ונטיל חולקי' מאינון ברכאן בקדמיתא דכל עלמא לתתא, כיון דשמא דקב"ה מתברך מתמן נחית ושרא על ריש' חולקא קדמאה כו', כיון דההיא ברכה אתייה ושרייה על ריש' מתמן אתפשיט בכל עלמא, בשעתא דאינון

ברכאן נחתין כו', ופגעי בהן כמה דרגין דממזג בעלמא ונחתי בהן ואמרו ומכרזי דא איהו דורונא דשרד פלוני לקב"ה כו' דא הוא דורונא בקיומא כדקא יאות, ומאן איהו ברכה דקא יאות דאתיכו עלי' אמן, דכל ברכה דאתיכו עלי' אמן דא איהו בקיומא כדקא יאות כו' וכל שכן אי היא ברכתא דסגיאין מברכין לה ומעטרין לה בעמרין קדישין ברזא דאמן, אמן היא רזא דקשרי דכל יחודא ומעטר להווא ברכתא בעמרין עילאין כדקא יאות וקב"ה אתרעי בהו באיגון דמברכין לי' ותיאובתי' בברכתא דלתתא דההיא ברכתא סליק לעילא ועל רזא דא כתיב כי מכבדי אכבד אילין איגון דמברכין לי' לקוב"ה, ובזוי יקלו אלין איגון דלא מברכין לי' לקוב"ה ומנעין ברכתא בכל הנאין וכסופין דהאי עלמא כו' מתתא לעילא ומעילא לתתא עכ"ל הזה"ק:

(יב) זוהר וילך דף רפ"ה ע"א אמר ר' יהודה (שמואל א' ב') ובזוי יקלו מאן דלא ידע לאוקיר למארי' ולא אתכוון באמן דתנינן גדול העונה אמן יותר מן המברך והא אוקימנא קמי' דר"ש דאמן משיך ברכאן ממבועא למלכא וממלכא למטרוניתא (דא כנסת ישראל) כו' וכד ישראל לתתא משמרין לאתבא אמן לכוונא לבייהו כמה דאצטריך כמה פתחין דברכאן פתיחן לי' לעילא כמה טבאן משתכחין בכלהו עלמין כמה חדי בכלא מאז אנר להו לישראל דגרמין האי אנר להו בעלמא דין ובעלמא דאתי, בעלמא דין בשעתא דעאקין להו (לישראל) ומצלן צלותא קמי מאריהון קלא מכרזא בכלהו עלמין (ישעי' כ"ו) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמונים, פתחו שערים כמה דישראל פתחין להו תרעין דברכאן כך השתא פתחו שערים ותתקבל צלותהון מאיגון דעאקין לי' האי בעלמא דין, בעלמא דאתי מאי אנרייהו דכד יפוק בר נש מהאי עלמא דהוה שומר לאתבא אמן, מאי שומר כלומר נטיר ההיא ברכה דאמר ההוא דמברך ומחכה לי' לאתבא אמן, כמה דאצטריך, נשמת' סלקא ומכרזי קמי' פתחו שערים בגן עדן, קמי' כמה דאיהו הוה פתח תרעין כל יומא כד הוה שומר אמונים כו':

(יג) **וכספרא** דרב המנונא סבא אמן נומריקון א"ל מ'לך נ'אמן כללא דכלא ושפיר הוא והא אתמר: תאנא כל מאן דשמע ברכה מההוא דמברך ולא אתכוון באמן עליה נאמר (ש"א ב' ל') ובזוי יקלו כד"א (מלאכי א') לכם הכהנים בזוי שמי, מאי עונשי' כמה דלא פתח ברכאן לעילא כך לא פתחין ל', ולא עוד אלא כד נפיק מהאי עלמא מכרזי קמי' ואמרי טרוקו גלי קמי' דפלנייא ולא ליעול ולא תקבלין ל', ווי ל' ווי ל' לשמתי':

(יד) **תאנא** חייבי דגיהנם כלהו סלקין במדורין ידועין וכמה פתחין אית ל' לגיהנם וכלהו פתחין לקבל פתחין דגן עדן, ובשעתא דאפקי לאינון חייביא דקבילו עונשייהו אינון פתחי פתחין ושוין לון לבר, וכלהו פתחין בשמהן אקרין לקבליהון דפתחין דגן עדן בגיהנם אית מדורא בתראה תתאה דכלהו, וההוא מדורא אקרי (איוב י') ארץ עיפתה מה עיפתא כד"א (שמות כ"ח) רבוע יהי' כפול ומתרגמינן מרובע יהי' עיף אוןף הכא עיפתה כלומר כפולה וההוא אקרי שאול תחתית, שאול הוא מדורא חד, תחתית הוא מדורא תתאה, ובגין כך אקרי ארץ עיפתה תחתית ואקרי אברון, ועל דא כתיב (משלי כ"ז) שאול ואברון כולהו מדורין לא אכפלו וכלהו לא עייפין בר מהאי, ותאנא מאן דנחת לאברון דאתקרי תחתית לא סליק לעלמין, וההוא אקרי גבר דאשתצי ואתאביד מכלהו עלמין, ותאנא לההוא אתר נחתין להנהו גברי דמבזי לאתבא אמן ועל אמן סגיאיין דאתאבידו מני' דלא חשיב להו דיינין ל' בגיהנם ונחתין ל' בההוא מהודרא תתאה דלית בה פתחא ואתאביד ולא סליק מיני' לעלמין, ועל דא כתיב (איוב ז') כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה, ולא והא כתיב (יונה ב') מבטן שאול שועתי שמעת וגו' וכתיב (ש"א ב') מוריד שאול ויעל, אלא הכא שאול, התם תחתית, ואוקימנא הא דאהדר ב' הא דלא אהדר ב':

(טז) **אמר** ר' יוסי מאי דכתיב (ירמי' ב') כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו' אותי עזבו מקור מים חיים דא הוא דלא בעי לקדשא שמא דקב"ה באמן, מאי עונשי', כתיב לחצוב להם בארות בארות גשכרים דנחתין לגיהנם דרנא בתר דרנא עד

הנחתין לאברון דאקרי תחתית, ואי איהו קדיש שמא דקב"ה לכוונא באמן כדקא יאות סליק דרגא בתר דרגא לאתעדנא מההוא עלמא דאתי דנגיד תדיר ולא פסיק הדא הוא דכתיב (תהלים ל"א) אמונים נוצר ה' ומשלם על יתר עושה גאוה:

מעשה רב ונורא מענין עניית אמן מובא בספר הקדוש הגן

(טז) **אספר** לפניכם מעשה רב ונורא שנעשה בימי הרב הגאון ר' מרדכי יפה בעל הלבושים ז"ל, הרב הגאון ר' מרדכי יפה ז"ל ה' אב"ד ור"מ בעיד קמנה ובאו אליו שלוחים מק"ק פוזנא לקבלו עליהם לאב"ד ור"מ כי ה' גאון גדול בנגלה ונסתר כידוע, וכאשר הביאו אליו אגרת הרבנות כנהוג, השיב הגאון להמשולחים אקבל המכתב מכם ואהי לכם למורה, אמנם לא אוכל תיכף לנסוע עמכם מפני שעדיין לא למדתי חכמת עיבור החודש ואין שום אדם במדינות הללו ללמוד ממנו, ע"כ אסע מקודם למדינת איטליא לוויניציא לחכמי הספרדים שהם בקיאים בחכמה זאת ושם אלמוד מהם החכמה הזאת, ונסע תיכף הגאון הנ"ל ולמד אצל החכם אבוהב הספרדי ערך רביעית שנה ולמד ממנו כל החכמה בספרו לבוש אדר יקר. ויהי מקץ הימים הנ"ל ויקר מקרה שהי' שם תינוק אחד בן הרב החכם רבי אבוהב הנ"ל בחדר אשר הם יושבים ואכל התינוק פרי אחד ובירך בפה"ע בקול רם וענו כל בני הבית אמן על ברכת התינוק והגאון ר' מרדכי יפה לא ענה אמן שלא במתכוין כאשר עדיין הסדר בעוה"ר ברוב העולם שאינן נוהרין כזה. והחכם רבו של הגאון הנ"ל כאשר ראה שלא ענה אמן על ברכת התינוק כעס עליו כעס גדול והי' מגדה להגאון רמ"י וגער בו בנויפה, והמתין הגאון רמ"י ל' יום כפי נידוי הרב לתלמיד ואח"כ בא הגאון רמ"י ורצה לפייס רבו ולא הי' רוצה למחול ואמר לרבו רבינו ימחול אדוני וגם מה פשעי ומה חטאתי נגדו, ומה חרי האף הגדול הזה. והשיב לו החכם רבו הנ"ל, ידוע תדע שאהבה גדולה ושלמימה שאינה תלויה בדבר אהבתיך יותר מכני, אבל תדע נאמנה שהיית חייב מיתה לשמים בשעה שלא ענית אמן על ברכת התינוק, אמנם באמת ובתמים אני מוחל לך בתנאי זה שכ"מ ובכל קהלה אשר תדרוך כף רגליך תדרוש ברכים ותודיע להם החטא והפגם הגדול של מי שאינו עונה אמן

על שום ברכה ששומע מישראל, וגם תצוה לבניך ולבני בניך עד סוף כל הדורות שיספרו המעשה הגדול והנורא מה שאספר לך.

וכך הי' המעשה שבמדינות שפניא היו מקדם קהילות קדושות קודם גזירת תתנ"ו והיתה שם עיר גדולה לאלקים עיר ואם בישראל, והי' שם מלך אחד והי' רוצה לגרש אותם כמה פעמים והי' שם אב"ד חסיד ועניו גדול ועושר גדול והי' נושא חן בעיני המלך ובכל פעם שהי' דעתו לגרש היהודים, הי' החסיד הנ"ל מפיר עצתם ומכבול דעתם. ויהי היום ויבעוס המלך על היהודים וצוה לגרש אותם ובאו כל הקהלה להחסיד הנ"ל שילך להמלך להמליץ עבורם לבטל הגזירה כפעם בפעם. והצליח מעשה שמן בעוה"ר ובאו לעת מנחת ערב להחסיד והשיב להם החסיד שילך עמהם רק שרוצה להתפלל תחלה תפלת מנחה ראשית חכמה יראת ד', והפצירו בו ואמרו לו זו מצוה רבה להציל כלל ישראל ועתה הוא עת רצון לפני המלך ואח"כ תתפלל, ויעש כן החסיד והלך עמהם בחצר המלך. ויהי כאשר ראה אותו המלך נשא חן בעיניו, וירץ לקראתו ויחבק וינשק להחסיד הנ"ל וסבר החסיד בדעתו שבודאי יבטל הגזירה מגירוש הנ"ל, והי' מסבב בדברים אחרים עם המלך, ובתוך כך בא כומר אחד ממדינת המלך ממרחקים לפני המלך ויפול לפני המלך ויברך את המלך ברכה ארוכה וחשובה בלשון לטיי"ן או לוע"ז והחסיד הנ"ל לא הבין את דבריו, וכשראה החסיד שיעבור זמן מנחה הלך לקרן זוית אחד להתפלל מנחה, ודעת החסיד הי' שיש לו שהות להתפלל קודם שיפסיק הכומר מלברך את המלך. ובתוך תפילת החסיד קם הכומר והוא מעל רגליו וצוה לכל העומדים בבית המלך שיענו אמן על הברכה עבור שיתקיים ברכתו ויענו כולם יחדיו אמן והחסיד לא הבין דבריו ולא ענה אמן ולא הי' רוצה להפסיק בתוך התפילה, ושאל הכומר אם ענו כל בני הבית אמן והשיבו כן, ושאל הכומר אם גם היהודי ענה אמן על ברכתו, ואמרו לא, שמתפלל שם, ויהי כאשר שמע הכומר שלא ענה היהודי אמן תלש את שערותיו וצעק צעקה גדולה ומרה ואמר הי' על המעשה הרע הזה, שבעבור היהודי הזה לא תתקיים ברכת המלך יען שלא ענה אמן על ברכתו, ויהי כאשר

שמע המלך את דברי הכומר, ויקצוף המלך מאד ויתהפך על החסיד לאכזר ויצו את עבדיו להרוג את החסיד ולנתחו לנתחים ויעשו כן והמיתו אותו ביסורין קשים בעוה"ר וינתחוהו וישימו את הנתחים בתוך השמלה וישלחו לביתו, ואחר זאת גירש המלך את כל היהודים, והי' שם עוד חסיד אחד חבירו של אותו חסיד הנהרג והוא הי' יודע מחסידותו של אותו חסיד הנ"ל, והי' תמיד כמתרעם על מדותיו של הקב"ה כביכול וישפוט אותו החסיד בדעתו שבודאי עבר החסיד איזה עבירה בצנעה כי מי חשד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא, והי' אותו החסיד מתענה ובוכה ומתפלל שיודיעו לו מן השמים על איזה חטא נהרג החסיד הנ"ל במיתה משונה ר"ל, ויתבודד אותו החסיד ההוא בחדר מיוחד יושב ומשתומם על החסיד הנהרג, ובא אצלו החסיד הנהרג בעצם היום בחדרו אשר הוא יושב לברו, ויחדד החסיד החי חרדה גדולה ויאמר לו החסיד הנהרג אל תירא ואל תיחת, ויאמר לו החסיד החי יודע אני שחסיד גדול היית, על כן תאמר לי על מה עשה ד' לך ככה ומה חרי האף הגדול הזה אשר עבר עליך, והשיב החסיד הנהרג אני אניד לך האמת מימי לא עשיתי שום עבירה רק שפעם אחת עשה בני הקטן ברכה על הפת ושמעתי ולא עניתי אמן על הברכה והאריך לי הקב"ה אפו עד המעשה שנעשה לי בעמדי לפני המלך ב"ו שלא עניתי אמן על ברכת המלך ויחר למלך מאד, באותו שעה ב"ד של מעלה דנו אותי על שלא עניתי אמן על ברכת בני, לכן אתה חברי תספר באוזני בנך ובן בנך ולכל באי עולם את המעשה הזה ותזהירם על עניית אמן ופרח לו האיש החסיד הנהרג הנ"ל.

ואחר שסיפר החכם ר' אבוהב הספרדי הנ"ל את המעשה הזה להגאון רמ"י הנ"ל אמר לו אל תתרעם עלי שנדיתי אותך כי נתכוונתי למען תהי' הנידוי כפרה על עונך, ואני מוחל לך אבל בתנאי שתדרוש רבים להזהירם על עניית אמן, ומסיים שם שע"כ הירא וחרד לדבר ד' יקרא מעשה זאת פעם אחת בחודש להודיע לכל העונש הגדול למי שאינו עונה אמן אפי' על ברכת תינוק ומכש"כ בבהכ"נ ובביהמ"ד כשהחזן חוזר ומתפלל תפילת י"ח, עכ"ל הספר הגן הנ"ל:

מעשה נפלא מעניני גדול עניית אמן נעתק מספר "מוסר ודעת" של הרב הגאון הצדיק המפורסם הרב ר' זאב וואלף ז"ל, הסי'מ דק"ק ווילנא זצ"ל

(יו) בזמנו של הגאון החסיד מוויילנא זצ"ל הי' איש אלקים מו"ה ר' ליב חסיד מעיר (טעלז) שהי' מפורסם לאיש קדוש בפרישות וחסידות שאין לתאר ולהעלות על הכתב, והגאון זצ"ל אמר עליו שהוא נשמה בלי גוף (ויש אומרים שהי' תלמיד מובהק של הגאון ז"ל) הרב ר' ליב הנ"ל הי' איש אביון ובעל מטופל גדול, ומגודל חסידותו וצדקתו לא רצה להנות ולקבל משום איש וחי בצמצום, אך ורק בעת שהי' נחוץ לו להשיא אחת מבנותיו שהגיעה לפרק הנשואין הי' לו סכום מסוים לתת עבור גדוניה ועם כל הוצאות החתונה רק ארבעה מאות זהובים ולא יותר, ועי' הכין דרכו לנסוע למשפחתו העשירים וכאשר שמעו שהוא בא אז תיכף נסעו לקראתו לקבלו בספ"י וכל אחד מקרוביו חשו מהר להיות זריזין מקדימין למצות ובפרט לגודל המצוה של הכנסת כלה להנות אותו בהסכום של ארבעה מאות זהובים, והקודם זריו זוכה בהמצוה של הכנסת כלה, וכאשר השיג את הסך של הד' מאות זהובים, לא רצה לקבל יותר בשום אופן בעולם, ופעם אחת אמר לאשתו שנחוץ לו לנסוע לדרך, והביאה לו את בעל העגלה המיוחד לו לנסוע עמו לדרך ע"פ רוב ונסע עמו, וביום הששי קודם חצות היום באו לעיר "וואלקאמיר", אמר ר' ליב הנ"ל להבעל עגלה אנו מתעכבים פה על ש"ק, (וזאת הי' שבת ראשונה שלאחר חג השבועות שאז הימים היותר גדולים) אמר הבעל עגלה עוד לנו עת זומן לנסוע עוד רב יותר ולהגיע לאיזה עיר על ש"ק בעוד היום גדול, אמר ר' ליב להבעל עגלה לפי מה שכתבו חז"ל בגמרא אסור לנסוע עוד יותר, איך שיהי' ונשארו עש"ק בעיר וואלקאמיר ובעת שבא מהמרחץ ולבש בגדי לבן לכבוד שבת ואחר חצות הלך לבהכ"נ, ואז הי' ב"וואלקאמיר" הרב הגאון הגדול והצדיק ר' רפאל המבורגער ז"ל והי' לו ג"כ ישיבה גדולה, וראהו בחור אחד מהישיבה איש לבוש בגדי לבן והלך לבהכ"נ בעוד היום גדול (בימי הקיץ בשעה אחד) הי' לו חדוש גדול והלך אחריו לבהכ"נ, והחסיד ר' ליב התחיל בנעימות לומר שיר השירים בקדושה וטהרה ובגודל התלהבות והבחור היה מתפלא מאד מגודל עריבות ונעימות

עד שנפל עליו גודל פחד ויראת ה', ולא הי' יודע לשית עצות כנפשו כאם שילך ולהגיד להרב עם התלמידים קשה עליו מאד לעזוב את גודל התענוג והנעימות מאמירת שיר השירים של החסיד הג"ל וגם שלא ילך כלל אין זו דרך ארץ להעלים תענוג נפלא כזה מהרב עם התלמידים, איך שיהי' חיש מהר כצפור עף להישיבה ואמר "אחים אהובים אם ברצונכם לראות ולטעום מעם של עולם הבא כואו עמי ותראו" הם הלכו עמו לבהכ"נ ועמדו מרחוק וממש כי פרחה נשמתם מגודל עריכות ונעימות מגודל קדושתו:

(יח) **אחר** כך התחילו לאמר זה לזה אנו עושים בלי יושר בזה שאין אנחנו מודיעים זאת לרבינו, הם הפילו גודל ביניהם ונפל הגורל על אחד מבני הישיבה שילך להודיע להרב, והרב ר' רפאל המבורגר הבין שזאת אין דבר פשוט, כי תלמידיו בוודאי לא יטריחו אותו על חנם והלך עמהם לבהכ"נ וכאשר שמע את אמירת ה"שיר השירים", אמר לתלמידיו "בני קול פחד ונורא צילל באזני זאת אין קול של איש אנושי, רק קול זומר של מלאך, פה עומד נגרנו מלאך בלבוש אנושי" אין להאריך בזה והצדיק אומר שיר השירים והם עומדים מרחוק במחשבות עמוקות מגודל הנעימות עד שבאו כל אנשי העיר לעת ערב לתפילת מנחה, אז ידע והכיר בו אחד שהוא החסיד ר' ליב. ואמר רבותי הודיעים אתם מי האיש הזה, זה הוא הרב הגאון ר' ליב חסיד מטעלו, מסתמא נוסע הוא בגדון הכנסת כלה להשיא את בתו וסיפר להרב ר' רפאל מנהגו של ר' ליב חסיד:

(יט) **במוצש"ק** נכנס אצלו הגא' ר' רפאל ואמר לו "רבינו הפצכם כבר נתמלא" שאל לו החסיד ר' ליב האך אתם יודעים מה חפצי ורצוני, השיב לו הרב ר' רפאל אנו חושבים כי מהסתם ענין נסיעתכם בגדון נשואי הבת, השיב החסיד ר' ליב לא אדוני, נסיעה זאת אינו בשביל ענין ממון, הם נתפרדו זמ"ז לשלום והחסיד ר' ליב נסע מוואלקאמיר והתעכב בדרך לערך שלשה שבועות, ובגמר השלשה שבועות חזר לביתו לשלום, ובעת שנכנס לביתו אמר להם בלשון הקודש (כי כן הי' מנהגו

לדבר בלשון הקודש) ברוך המקום ב"ה אני הבאתי לכם מתנה יקרה, רק כעת אין זמן ופנאי לדבר כי עת ללכת לבהכ"נ לתפלת מנחה, והלך לביהכ"נ ושאלה אשתו להבעל עגלה לאיזה מקום עשה דרך נסיעתו והשיב לה הבעל עגלה שנסע עמו להרה"ג המפורסם ר' ישעי' זעכוויצער ז"ל, והכינה את ארוחת הערב, אחר ערבית חזר לביתו וישב אל השלחן עם כל הילדים הקטנים, אחר גמר הסעודה ברכו כולם בה"מ מתוך הסידור ובעת שהרב בא לגמור הברכה של הטוב והמטיב סמך את ידו על הסידור ואמר, בני היקרים הוו יודעים כי עד "לעולם אל יחסרנו הוא גמר הברכה של הטוב והמטיב וצריך לענות פה אמן, ובעבור זאת עשיתי את דרך נסיעתי כעת, כי אצלי מסופק הייתי איפה גמר הברכה עבור זאת נסעתי להגאון החסיד ר' ישעי' זעכוויצער, כי זה הי' אחר פטירתו של הגאון מווילנא ז"ל, וזאת היא המתנה היקרה שהבאתי לכם בני היקרים:

(ב) **אחים** אהובים הגם זאת היא רק סיפור המעשה אולם עד היכן הדבר מגיע לאיש נכון, לעשות כ"כ נסיעה לשבועות אחדים עם הוצאות מרובים עבור ספק לעניית אמן אחד, לפי הנראה זאת היא דבר פלא רק אם אהובי ידידי הנך מתפלא ע"ז, שמעוני, אני אשאלך, אם ברצונך לעשות נסיעה לערך על שלש שבועות ואחר כל הוצאות הדרך תשאר לך סך חמישים רי"כ, אם לא תרצה לנסוע הלא קראתי אותך בטלן, שומה, היתכן: איזה איש שלא יהי' ברצונו להשתדל ולהרוויח חמישים רי"כ בשלשה שבועות, כעת אהובי ידידי אשאלך עוד איזה דבר, הנך מאמין בזה אחי דברי חז"ל בשבת קי"ט ע"ב אשר מי שעונה אמן בכונה פותחין לו שערי גן עדן, (שנאמר פתחו שערים כו'). א"כ כהיום מי שהוא יודע ומבין את ערך יקר של הדבר הזה בודאי כדאי וראוי לעשות נסיעה בנדון זה, אלא מה עלינו לעשות כי זאת אין עבורנו עסק ולא מסחר בזה העולם ואנו חושבים כי זה העולם נברא רק לעסוק במסחר של כסף וזהב ובוהו אנו משתדלים בכל היכולת ובכל האפשרויות אמנם העסקים והעניינים השייכים לשמים לזאת אין אנו נותנים את הכח וההרגש להבין את עניני העסק והמסחר הנצחי, ואת כ"כ רחוק מאתנו שכמעט ח"ו נאבד מאתנו

כח ההרגש מענייני שמים, ועוד סברא אפשר כי ספק חלק אחד מאלף מהריוח של אר"כ דוחה אצלנו ח"ו כמה עשריות אמן ויהא שמי' רבא, אלא זאת היא הסיכה והעיכוב מחוסר הבנה, פשוט אנו משולים לילד קטן שאין לו שום הבנה ורגש לידע השומא והשו' של הנייר ממאה פונט ובאם מצא זאת יוכל לתת זאת עבור ציקערקעס או עבור איזה מין צעצוע וגם יש לו שמחה ואושר מהחילוף הזה שהשיג עבור איזה נייר צעצוע וציקערקעס עם פייפאלעך ובאם אנחנו נביט בזה, אנו רואים בנו בעצמנו זאת התמונה, אנו ג"כ יכולים להקרא בשם "ילדים", היצר הרע גונב מאתנו אלו האבנים טובות (זאת הוא המצות) עבור השמותים הקטנים, למשל עבור שמיעת איזה דברים במלים מבטל אותנו לשמיעת חזרת הש"ץ, וקריאת התורה ועוד מיני דברים טובים וישרים, אבל אצל אנשים גדולים וישרים היודעים את טיב הערך של נייר ממאה פונט ממנו אי אפשר לגנוב את דעתו והבנתו בשום אופן בעולם, הוא משתדל בכל כחותיו ובכל רגשותיו להשיג זאת, ועל זה האופן הי' מבין גדול איש אלקים הסוחר גדול ר' ליב חסיד, הוא ידע והבין את גודל השומא של עניית אמן, ועבורו ראוי ונכון לעשות נסיעה בנדרון זה, הוא עמל ויגע עד שהשיג והמציא את התכלית הנרצה, ומה שלנו הטהור חשק:

מזאת (כא) אחים ואחיות אהובים והיקרים, קחו לכם מוסר איך להשגיח ולזהר בעניית אמן. ובפרט ליזהר בעניית אלו הג' אמן'ים שמגודל מהירות הרבה הולכים ח"ו לאיבוד, דהיינו בעת שהש"ץ גומר ברכת מחי' המתים, תיכף במהירות מתחיל הקהל לומר "נקדש או נקדישך" ובגמר המחזיר שכינתו לציון חוטפים תיכף לומר "מודים דרבנן" וליל ש"ק בעת אמירת ופרום כו' ועל ירושלים מתחילים תיכף לומר "ושמרו" ובעבור זאת הולך לאבוד ח"ו אלו השלשה אמן'ים. ע"כ נחוץ מאד מאד להיות נזהר לענות אמן בכונה ואח"כ לומר נקדש או נקדישך, מודים, ושמרו, כו':

וכתב (כב) באור זרוע הובא בשבט מוסר (פרק ל"א) וז"ל קודם התפלה יאמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאני בשר ודם ואין בי כח

לכוין כוונת אמן כראוי לכן יהי רצון מלפניך שתהא עולה כוונת אמן שלי עם כוונת אמן מאותם החרדים היודעים לכוין כוונת עניית אמן כראוי ויבכה בדמעות על אותם אמנים שלא ענה עכ"ל בשם האור זרוע:

(כג) וכתב בספר הקדוש הגן ודרך משה ליום י"א וז"ל שלעתיד נשאל לכל אדם אם הי' בגדר צדיק לקיים בכל יום הנוטריקון צדי"ק דהיינו צדיק אמנים ד' קדושות י' קדישים ק' ברכות, על כן כל איש מישראל ששומע ברכה מישראל אפי' שומע מאשה או קמן מחויב לענות אמן ואם שומע ואינו עונה חייב מיתה לשמים ומנדין אותו מלמעלה כמעשה דהלבוש הנ"ל, וסי' אמן נוטריקון אני מוסר נפשי שכל אחד מישראל הוא מחויב למסור נפשו על עניית אמן. [הגה"ה, ומצאתי בספר קדמון פי' הפסוק וצדיק באמונתו יחי' כלומר מי שהוא צדיק כלומר שעונה צ' פעמים באמונת"ו במצות עניית אמן יחי', ומשלימין לו שניו באריכות ימים ושנים טובים וארוכים וזוכה לישב למעלה במדור הצדיקים אשר במיתתן הן קרויים חיים ויחי' חיים נצחיים, וזהו הוא עיקר החיות של הצדיקים כמו שאמז"ל באבות פ"ד משנה ט"ז יפה שעה אחת בעוה"ב מכל חיי העוה"ז ובוה י"ל הפירוש של הפסוק ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה והקושיא ידועה כיון דאמר ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים הלא ידענו שזה הי' חיי שרה ולמה נאמר עוד הפעם שני חיי שרה. אך לפי הנ"ל ניחא כיון דיפה שעה בעוה"ב מכל חיי העוה"ז ולפי"ז יש לפרש כן הפסוק הזה ויהיו חיי שרה בעוה"ז מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים ואח"כ היו מתחילים שני חיי שרה בחיים טובים ונצחיים כיון שבעת חייה בעוה"ז הי' לה הרבה צרות צרת פרעה צרת הגר צרת ישמעאל צרת יצחק מעקידה אבל אחר השלמת חייה בעוה"ז היא התחילה לחיות חיי מגוחה בתענוגים נפלאים בקורת רוח בחיים נצחיים ונעימים ומתוקים, וזהו הוא הרמז צ'ד'י'ק' בא'מ'ו'נ'ת'ו' כלומר מי שעונה צדיק פעמים בא'מ'ו'נ'ת'ו' בענין אמן יחי' באריכות ימים, ושנים טובים בזה העולם, ובעוה"ב הוא יחי' חיים טובים ונעימים נצחיים:

(כד) **ואודות** הק' ברכות כתב בספר אוצר החיים סוף פ' וילך שבכל יום שהוא מברך מאה ברכות בכוונה ינצל ממגפה ודבר ומכל דבר רע ר"ל עכ"ל: ובספר שערי אורה שער א' כתב וז"ל ובעוד שישראל צדיקים ומברכין בכל יום מאה ברכות כהוגן אז כולם עשירים מלאים כל טוב ושואבין מים חיים כפי צרכם ע"כ:

(כה) **ובספר** דברי מוסר מהרבי ר' נפתלי כ"ץ זצ"ל אות כ"א כתב וז"ל בגמרא שבת דף קי"ט כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן פי' שיענה אמן בכל כחו ממש כי הקול מעורר הכוונה כדקיי"ל בתפלת ר"ה ויוה"כ דמותר להתפלל בקול רם כדי לעורר הכוונה והיינו נמי בכל כחו בכל כוונתו אם עונה אמן בכל כחו ממילא היא בכל כונתו כי הקול מעורר הכוונה והא בהא תלי' כדאמרן עכ"ל ע"כ הגה"ה]:

(כו) **עוד** כתב שם בספר הגן ודרך משה ליום י"א וז"ל וכל איש מישראל מחוייב לומר הברכות בקול רם כדי שישמעו העומדים אצלו ויענו אמן שעניית אמן עדות היא על הברכה שהוא אמת, ואם יאמר בלחש הוא כמו שמעלים להעיד על הדבר וכו'. ומכש"כ בביתכנס"ם כשהחזן חוזר ומתפלל תפלת י"ח ובפרט בהג' אמנים שאין העולם נזהרים בהם דהיינו אצל המחזיר שכינתו לציון אומרים תיכף מודים אנחנו לך ואין עונין אמן, ואצל מעריב של שבת בסיום ברכת השכיבנו כשםסיים הש"ץ ופרוס כו' ועל ירושלים מתחילים תיכף לומר ושמרו, וע"ז רמז הכתוב ציון במר תבכה, היינו ברכת המחזיר שכינתו לציון תבכה על עניית אמן שלה, וירושלים תתן קולה דהיינו על ברכת הפורס סוכת שלום עלינו ועל ירושלים. והשלישי כשהחזן מסיים מחי' המתים מתחילים לומר קדושה בלי עניית אמן ח"ו, ע"כ צריכים לזהר מאד לענות אמן על הג' ברכות הג"ל היינו קודם מודים, וקודם ושמרו, וקודם קדושה. ואיתא בספרים קדמונים שחסיד אחד התענה על אריכות הגלות, ונתגלה לו בחלום איך תבא הגאולה והעולם אין משגיחים לענות אמן על ברכת הגאולה היא המחזיר שכינתו לציון. ועל ירושלים, ועל מחי' המתים. וגורמין להחזן שעושה ברכה לבטלה ח"ו, ובכל מקום שאני נוסע מזהיר אני לזכות הרבים על כל החוזנים

שימתינו מעט קודם מודים, וקודם ושמרו, וקודם הקדושה, ואם לא יעשה החזן את זאת העונש על החזן שהוא גורם מיתה להשומע ברכה ואינו עונה אמן, ובאמת תיכף ומיד חייב מיתה ח"ו רק אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה ובא לידי עניות ועני חשוב כמת. ע"כ אחיי ורעיי לא יהא עניית אמן קל בעיניכם ואין אדם נקרא צדיק אלא אם מקיים בכל יום המצוה שנוטריקון צדי"ק היינו צדיק אמנים, ד' קדושות, י' קדישים, ק' ברכות ר"ת של צדי"ק, עכ"ל הספר הגן ודרך משה הג"ל:

(כו) **ובאמת** אם יתפלל אדם תפלה בציבור הוא דבר קטן מאד להיות מקיים הנוטריקון של צדיק אמנים אפי' לבני אשכנז שאינם אומרים ויצמח פורקני' ואין אומרים קדיש קודם מעריב יש ג"כ הרבה יותר מצדיק אמנים, ואחשוב אותן לפי נוסח האשכנזים ונתחיל במעריב

ד	ברכת ק"ש של מעריב יש	א
ג	חצי קדיש קודם ש"ע	ב
ו	קדיש תתקבל	ג
ה	אחר עלינו	ד
יה	ס"ה	
זו	בשחרית ברכת השחר	א
ו	קדיש דרבנן	ב
ב	ברוך שאמר וישתבח	ג
ג	חצי קדיש קודם ברכו	ד
ב	ב' ברכות של ק"ש עד אחר גאל	ה
יש	י"ט ברכת הש"ץ	ו
ג	חצי קדיש לאחריו	ז
ו	קדיש תתקבל	ח
ה	קדיש שיר של יום	ט
ה	אחר עלינו	י
ו	רבנן קדיש	יא
עב	ס"ה	

קיד ואמרו חלק שני אמן

ג	במנחה חצי קדיש	א
יט	חזרת הש"ץ י"ט	ב
ו	קדיש תתקבל	ג
ה	אחר עלינו	ד
לב	ס"ה	

ס"ה ח"י, ע"ב, ל"ג, לכה"פ יש הרבה יותר מצ' אמנים ואפי' להיש מקומות שאין אומרים ברכות לפני העמוד רק מתחילין וידבר או הודו או מזמור שיר הנוכת ג"כ יש יותר מצדיק אמנים אם נזהר להתפלל במנין ערבית ושחרית ומנחה כנ"ל. ועתה אחשוב לדעת אשר ממילא יהי' בנקל לקיים גם הד' קדושות, והם א' קדוש בברכת יוצר אור, ב' קדושה בחזרת הש"ץ, ג' הקדושה של ובא לציון, והד' הקדושה של החזרת הש"ץ של מנחה, ולשמוע י' קדישים המצוינים לעיל וזה רק אם מתפלל בציבור:

(כה) ועתה אחשבה לדעת הצדיק אמנים של שבת קודש

	בליל שב"ק הקדיש של מזמור שיר ליום	א
ה	השבת באשכנז	
ד	ד' ברכות של ק"ש	ב
ו	מגן אבות או"א ואח"כ תתקבל	ג
ה	קדיש עלינו	ד
כא	ס"ה	
טו	בשחרית הברכות	א
ו	קדיש הרבנן	ב
ט	ברוך שאמר וישתבח	ג
ט	ב' ברכות של ק"ש	ד
ז	ז ברכות ש"ע דשחרית	ה
יד	קריאת התורה ז' קרואים י"ד ברכות	ו
ז	מפטיר ב' וברכות הפטרה ה	ז
ג	חצי קדיש קודם מוסף	ח
ז	מוסף שמו"ע	ט

קטו	אמן	חלק שני	ואמרו
ו			קדיש תתקבל
ה			קדיש מיום
ה			קדיש עלינו
עט			ס"ה
ג		מנחה חצי קדיש קודם קריאת התורה	א
ו		קריאת התורה	ב
ג		חצי קדיש קודם שמו"ע	ג
ז		שמו"ע ז' ברכות	ד
ו		קדיש תתקבל	ה
ה		אחר עלינו	ו
ל			ס"ה

הרי מפורש שאפי' בלי ברכת השחר יש יותר מתשעים אמנים ואפי' במקומות שמתחילין הודו או מזמור שיר הנוכת יש ג"כ בריוח הצדיק אמנים אם יתפלל בציבור ע"כ ישתדל אדם להתפלל בביהכ"נ דוקא עם הציבור כמ"ש בש"ע או"ח סי' צ' סעי' ט' וכמו שאכתוב אי"ה מזה להלן בקונטרס מיוחד בענין מצות תפילה בציבור ויהי' מובטח ג"כ שיענה הצ' אמנים ויקיים בו צ'דיק ב'א'מ'ו'נ'ת'ו כנ"ל אם הוא עונה צ'די'ק אמנים, ויחי', בחיים טובים וארוכים, בזה ובבא וכנ"ל, וממילא יהי' לו בנקל לקיים הד' קדושות וי' קדישים וק' ברכות וממילא יהי' ע"י תפילתו בציבור צדיק גמור וכנ"ל. ומ"מ אל יפטור אדם א"ע ח"ו מלשמוע ברכת חבירו מלענות אמן באמרו הלא הנני שומע צ' אמנים, הלילה להעלות על הדעת כן כמ"ש בזוה"ק הובא לעיל אות י"ב עה"פ שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמנים מאי שומר כלומר דנטיר לה האי ברכה דאמר האי דמברך ומחכה לי לאתבא אמן כמה דאצמרך עכ"ל הזוה"ק. וכמו שכתבתי בחלק הראשון אות מ"א שאיתא בכתבי האר"י ז"ל שהאר"י ז"ל הי' שומע ברכת השחר אפי' ממאה אנשים ולא הי' מתעצל לשמוע אפי' מאה פעמים הנותן לשכוי בינה, הובא בספר הקדוש בית אהרן בהסדר היום באות ג', ובאות ז' כתב שם וז"ל להתאמן לענות אמן על כל הברכות הן ברכות השחר, ושמו"ע, וכל הקדישים, ועל הידי רצון

שאתר קריאת התורה, ועל הרחמן שבברכת המזון, עכ"ל הקדוש. והק' ברכות מבוארים ברמב"ם פ"ז הל' י"ד מה' תפלה ובש"ע סי' מ"ו סעיף ג':

(כט) עֹרֵךְ כתב בספר הגן ליום כ"ח וז"ל באתי להזהיר ולהזכיר שגדול השכר של עניית אמן יותר מהמברך שכזה יוסיף כח וגבורה למעלה ואין לך גדול לפני הקב"ה בעניית אמן, כמבואר במדרש ריש תבא, ובזוה"ק פ' וילך כתב וז"ל שכמה טובות משתכחין בכל העולמות ע"י שהוא המשפיע הרבה אורות ושפע ע"י עניית האמן וגורמים עי"ז למלטם מכל צרה בעלמא דין ובעלמא דאתי וקול הכרוז יוצא בכל העולמות פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים וצריך להזהיר להמון עם שלא יאמרו תהלים או מעמדות או שאר תחנונים בעת חזרת הש"ץ תפלת י"ח כי בודאי א"א לכוון כראוי ועונין אמן יתומה, ואמן קטופה, ואמן חטופה, ואין זה מברך אלא מנאין:

(ל) עֹרֵךְ כתב שם באות כ"ט בשם הרמב"ם ז"ל אף ששייכה בביהכ"נ למצוה יחשב אבל המדבר שיחה במילה עבירה מכבה מצוה ואסור לדבר שיחה במילה אף שלא בשעת התפלה ומכ"ש בשעת התפלה. ע"כ מן הראוי שכל קהילה וקהילה מקום אשר דבר המלך מלכו של עולם ודתו מגיע יעמדו אנשים ע"ז אשר ישגיחו בעיניהם על המדברים ויביישו אותם ברכים ובוה נראה כבוד ה' בארץ וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד. ויתנו במתג ורסן לבלום את פיהם בביהכ"נ מלדבר דיבור של חול ושיחה במילה, ומי שיש בידו מקל ורצועה יחוש על כבוד קונו ולא ישא פני איש ולא יהדר פני גדול עד כי יחדל חרול והמהיר והנהדר יזכו לראות בנועם ה' ולבקר בהיכלו אכ"ר עכ"ל:

(לא) [הגה"ה] מבעל המחבר וע"כ מוטל על המברך שיברך בקול רם כדי שישמעו העומדים אצלו ויענו אמן על ברכתו, כמ"ש לעיל סי' כ"ו בשם ספר הגן שהוא ממחברים הקדמונים שהמג"א סי' ר"ם והמטה משה מביאו:

(לב) **וכן** איתא במ' חסידים סי' רנ"ד הבאתיו בחלק ראשון סי' כ"ז שהאומר ברכות בלחש הוא חוטא וגזול את המקום האמן במה שלא יהי' מי שיענה אמן על ברכתו אם לא מרים קולו בברכה עכ"ל:

(לג) **ומלכד** טעם מניעת אמן אם יכרך בלחש כתב במ' חסידים עוד טעם מה דצריך לכרך בקול במי' תת"ך וז"ל כתיב ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו כשיכרך להקב"ה צריך לכרכו בקול רם כי בקול רם כל הקרביים מתנועעים וגמשכים אחר הקול עכ"ל:

(לד) **וכ"כ** השל"ה הקדוש הובא דבריו בבאה"ט סי' מ"ג דכל אדם ירגיל עצמו לומר כל הברכות בקול רם כי הקול מעורר הכוונה עכ"ל. ע"כ ההגה"ה מבעל המחרן]:

(לה) **ובספר** תוספות מעשה רב אות ח' כתב וז"ל כמעשה רב אות ל"ה כתב שמותר לענות כל אמן אפי' לאחר יוצר אור חוץ לאחר שפתח שירה חדשה, וכאן כמעשה רב כ"י כתיב אף לאחר שפתח שירה חדשה עכ"ל:

(לו) **אנב** אביא מש"כ שם במי' ט' וז"ל כמעשה רב אות ל"ו צואת האף והאוזן לא מקרי צואה ומעמו של רמ"א שכתב במי' צ"ב סעי' ז' שבגמרא פ' המקבל קראן צואה וליתא דודאי אינה בכלל צואה אלא דלשון פסולת הוא כמו צואת תרנגולים עכ"ל. וכדאי הוא הגר"א ז"ל לסמוך עליו בשעת הרהק כגון הנוגע בצואת האף באמצע תפלה ואין לו מים שינקת ידיו הישב ויתפלל כדעת הגר"א ז"ל:

הוספה: והנה מה שכתבתי דבשעת הרהק יש לסמוך על הגר"א ז"ל אף דחוינן דבספר חסידים סי' רנ"ב קאי כוונתי דדי בקינות, וגם במ' מור וקציעה מהגאון מו"ה יעב"ץ ז"ל פסק כן הובא דבריו בשע"ת סי' צ"ט דגם הוא ס"ל כהגר"א ז"ל, אמנם יען ראיתי שהאר"י ז"ל בשער הכוונות דף א' עמוד ג' בסדר ענין ברכת השחר לא ס"ל כהגר"א ז"ל שכתב שם, וז"ל גם הזהרני מאד מורי ז"ל שלא להכניס האצבע לתוך האזניים לנקות הזוהמא שבהם בתוך התפלה מהתחלת הברכות עד גמר עלינו לשבח ואם עשה כך צריך נמילה עכ"ל שם:

וכ"פ הלבוש סי' צ"ב סעי' ו', וכ"כ השל"ה דף רנ"א ע"ב כדברי הרמ"א בשם המהרי"ל במי' צ"ב סעי' ז' דצריך נמילה, וכ"פ בש"ע הרב

הגר"ז כס"ו צ"ב סעי' ז' גם החי"א כלל כ"ב אות ט' פסק כהרמ"א בשם המהרי"ל הנ"ל דצריך נטילה גם כס' מחזיק ברכה הובא בשע"ת פסק שם דצריך נטילה, גם כס' אור צדיקים דף כ' אות ט' פסק ג"כ דהנוגע בצואת האף והאוזן צריך נטילה, לכן כתבתי דרך בשעת הדחק כדאי הוא הגר"א לסמוך עליו אבל לכתחילה שלא בשעת הדחק בודאי צריך נטילה ככל הני גדולי רבוותא דלעיל, אך בשעת הדחק בודאי כדאי הוא הגר"א ז"ל ודעימי הנ"ל לסמוך עליהם דדי בקינוח:

(לז) **עוד** יש להעיר מש"כ הגר"א ז"ל בספר משנת הגר"א שער התנועות אות ג' וז"ל הו"ד אינה נסתרת כ"א אחר צירי וחיריק אבל אחר פתח וקמין צריכים להדגיש את הו"ד שתהי' נרגשת במכמא ע"כ יזהרו להדגיש את הו"ד שבסוף השם הקדוש שתהי' הו"ד נרגשת במכמא. וכ"כ הפרמ"ג סי' ה' באשל אברהם סק"א וז"ל והו"ד [של השם] נח נראה הוא וצריך להדגישה עכ"ל הפרמ"ג. ע"כ מהנכון לקיים את דברי הגר"ב הנ"ל לקרות השם מלרע להדגיש הנון וממילא יהי' בנקל לקיים את דברי הגר"א והפרמ"ג ז"ל להדגיש גם הו"ד כמובן:

(לח) **אנב** אזכיר שנית להודיע מש"כ הנודע ביהודה חלק או"ח סי' ב' שהשם הקדוש אד-גי צריכים לקרותו מלרע דוקא ולא מלעיל, וכתב שם דו"ל קרי בי רב הוא שהשם צריכים לקרותו דוקא מלרע דהיינו שצריכים להדגיש הנון של השם לא הדלית שהוא מלעיל וכתב שם שמי שקורא את השם מלעיל הוא בעצמו מלרע כמ"ש בח"א סי' צ"ג:

(לט) **ואף** מי שבתחלתו יקשה עליו לקרות השם מלרע אם הוא מורגל לקרותו מלעיל, אמנם אם ירגיל עצמו איזה פעמים לקרותו מלרע להדגיש הנון של השם כדברי הנובי" הנ"ל ולהדגיש הו"ד של השם כדברי הגר"א והפרמ"ג הנ"ל ז"ל יראה בעצמו כי לא דבר קשה הוא וירגיש קדושה גדולה בזה בעזה". עוד אזכיר שנית לזהר מאד שלא לקרות השם בשוא תחת הדל"ית כי לא מן השם הוא זה ואין שם כלל רק דוקא בחולם על הדלית כמו שכתבנו בספרי וא"א בחלק א' סי' צ"ב בשם ספר הגן ז"ל

ליום כ"ג. עוד כתב שם הפרמ"ג בשם הא"ר שיכוין בשילוב הוי' ואדנ"י, ביום תחילה הוי' דכורא, ובלילה תחלה אדני נוקבא, עכ"ל הפמ"ג:

(מ) עוד כתב שם בספר הגן הנ"ל וז"ל ועתה אכתוב כוונת הקוף של צדיק המרמזת על ק' ברכות שאיתא מנחות מ"ג ע"א אל תקרא מה אלא מאה שחייב אדם לברך בכל יום ק' ברכות, וכשמברך על איזה פרי או שאר ברכה מחויב לברך בקול רם כרי שחבירו יענה אמן כנ"ל, ואם יעשה כך אזי אם ח"ו נגזר עליו קללה אזי מהפך הקללה לברכה, שאיתא בכתבי האר"ז' עה"פ ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, והקשה הא אין קללה למעלה ופירש כך שאם תהפך תיבת קללה בהיפוך אתוון יהי' אותיות הלל ק' ר"ל שיברך ק' ברכות אז יהי' הקללה ג"כ ברכה, וזה פי' הפ' ויהפוך ה' אלהיך את הקללה לברכה היינו אם תברך בכל יום הלל ק' ויהי' מהופך תיבת קללה להלל ק' ויהי' ברכה בכל מעשי ידיו, וזהו כוונת הפסוק בתהלים ק"ט ויאהב קללה ותבואהו ר"ל שהרשע אוהב את הקללה, וא"ת מי פתי שיאהב קללה ומתרץ הפסוק ולא חפץ בברכה היינו שאינו מברך בכל יום המאה ברכות וכנ"ל. עכ"ל ספר הגן הנ"ל ליום י"א:

ועתה הנני נחוץ להודיע איזה הערות על ספרי "ואמרו אמן"
חלק הראשון

(מא) הערה א' במה שכתבתי בחלק הראשון של ספרי ואמרו אמן סי' צ"ד בענין קריאת שם הקדוש אדני שיש לפניו אות כמו ליי, כיי, מיי, כתבתי שם להדגיש הא' לומר לאדני' להוציא במבטא את האלף מן תיבת ליי הנני מוכרח להודיע אשר כן מצאתי בספר לקוטי שושנים סעי' כ"ט בשם ספר ארץ חמדה אבל בהספר תוספת חיים שלי על תהלים קפ"ט ס"ח פסוק ט"ו הוא דוחה זאת יען שבמסורה רבתי בדרכי הניקוד והנגינות ד"ה כל לשון אלקות לא כתב כן וז"ל שם באמצע, ובכא אחד מאותיות מו', ש', ה', לפני השם אז לא יסוד האלף ממנו כמו מ'אלקים ה'אלקים ש"יי' או נרגש במבטא האלף אבל אם אחת מאותיות

ובל"ב משמשות לפני השם אין אלף ראשונה משמשת מאומה שמבליעו
 חחת שפתיו ולא מפיק אלף במבטא כמו ויי, כיי, ליי, ביי, וכ"כ במנחת
 שי על תהלים קפ"טל קל"ה וז"ל לאדונ' לאלקים מפקין א': ואינה צריכה
 להיות מורגשת במבטא כלל כמו"ש במסורה גדולה תהלים קל"ו, ועמום
 ד':

(מב) **הערה ב'** מה שכתבתי בח"א בסי' פ"ה בשם הלבוש ס"ם קצ"ח
 והפמ"ג שם במש"ז סק"א דשלשה או עשרה שאכלו
 כאחד לא תקנו להם לומר אמן אחר המברך שהוא חוזר ואומר ברוך
 שאכלנו משלו או בעשרה שהמברך חוזר ואומר ברוך אלקינו שאכלנו
 משלו וכן בענין אם יש לומר ברוך הוא וברוך שמו יש הרבה דעות לכאן
 ולכאן. אמנם אחר הדפסתי בחלק הראשון הנ"ל מזה מצאתי בסידור יעב"ץ
 במקום ברהמ"ז שהוא מכריע בזה וכתב שם וז"ל בענין עניית אמן אחר
 המזמן נחלקו המחברים וכו' ונקמינן מילתא מציעתא [כלומר הכרעה]
 לענות אמן אחר המזמן בשם, וכן עונה ברוך הוא וברוך שמו אחר המזמן
 בשם עב"ל. וכן ראוי לנהוג לאמר אמן אחר המזמן בשם שחוזר ואמר ברוך
 אלקינו שאכלנו משלו, וגם יאמר ברוך הוא וברוך שמו קודם שיתחיל
 ברהמ"ז בזמן שזימנו בשם יען כי היעב"ץ מכריע כן והלכה כמכריע וק"ל:

(מג) **הערה ג'** מש"כ בחלק ראשון סי' ק"ד שרוב הפוסקים פסקו לענות
 אמן אחר ברכת לעסוק בדברי תורה שהוא ברכה בפני
 עצמה מצאתי כעת שגם בהמחצית השקל בסי' מ"ז סק"ח כתב אשר גם
 הב"י ס"ל דעיקר היא כמ"ד אשר והערב נא היא ברכה בפ"ע. וכן מצאתי
 בס' עבודת הקודש בסדר קשר אגודל סי' כ"ח וז"ל ברכת אשר קדשנו על
 דברי תורה והערב נא שתי ברכות הן ועב"ז יאמר והערב נא, האר"י ז"ל
 עב"ל. הרי שהעיקר כמו"ש שם שיש לענות אמן אחר לעסוק בדברי תורה,
 כי אין ספיקן של הפרמ"ג והדר"ח מוציא מידי וודאי של רוב הפוסקים
 שודאי שתי ברכות הן וק"ל:

(מד) **ועתה** באתי לברר בעזה"י הדין אם הש"ץ רשאי לענות אמן אחר
 ברכת כהנים וזה החלי בעזה"י, הנה דין זה מבואר בש"ע

או"ח סי' קכ"ח סעי' י"ט וז"ל אין הש"ץ רשאי לענות אמן אחר ברכה של כהנים ומקורו במשנה דפרק אין עומדין משנה ד' וז"ל המשנה העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף וכו' ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי עכ"ל המשנה. וכתב בטו"ז שם סע"ק י"ד דבעניית אמן של הפסוקים בברכת כהנים לא מהני הבטחה וכן פסק בשלחן שלמה סעי' י', וכן פסק בסידור יעב"ץ במוסף של יו"כ אבל המג"א שם ס"ק כ"ט פסק דאם מובטח שלא יתבלבל רשאי ומכש"כ האידנא שמתפללין מתוך הספר, וכ"כ בתפארת ישראל על המשניות שם אות כ"ב די"א דאמן רשאי לענות במובטח וכת"ש דכן נראה לו מצד כש"כ, וכ"פ באל"י רבה שם סוף אות ל"ח דעניית אמן אחר הפסוקים ל"ה הפסק, וכ"פ הא"ז על הלבוש אות י"ז וז"ל דלדין דמתפללין בתוך הסידור יש להתיר וכ"פ בש"ע הרב הגר"ש שם סעי' ל' שכת"ש דהעיקר כסברא ראשונה דעונין במובטח וכש"כ עכשיו שמתפללין מתוך הספר עכ"ל. וכ"פ הרה"ג מליסא דאם מתפלל בתוך הסידור והוא מובטח שלא תתבלבל דעתו רשאי לענות, בדיני נשיאת כפים ביו"ט אות ט"ז. וכ"פ בחי"א כלל ל"ב סי' כ"ד דהאידנא שמתפללין בתוך הסידור לא חיישינן שתתבלבל דעתו ומותר לענות אמן אחר הפסוקים של כ"כ, וכ"פ בערוך השלחן שם סעי' ל"א דלדין שמתפללין מתוך הסידור דיש להתיר לענות אמן של הפסוקים דב"כ וכ"פ במשנה ברורה שם אות ע"א דאם מתפלל בתוך הסידור ומובטח לו שלא יתבלבל רשאי לענות אמן, דאמן זה אינו חשוב הפסק דהוא צורך תפלה, ולדינא נראה כיון דכל הני גדולי רבוותא ס"ל דמותר להש"ץ לענות אמן אחר הפסוקים יש לסמוך עלייהו ובפרט דרבים הם כנגד הטו"ז והסידור יעב"ץ הנ"ל וכמו שכתבתי בחלק הראשון אות ס"ה בשם הב"י ביו"ד סי' שצ"ט שכתב שם וז"ל ולענין הלכה נקטינן כוותי' דרבים נינהו כנגד הרמב"ם וסייעתו וכמו כן כאן רבו המתירין על האוסרין כנ"ל והוי כיחיד כנגד רבים והלכה כרבים ובודאי מותר לש"ץ לענות אמן על הפסוקים של ברכת כהנים. וכ"כ הל"ח בברכות סעי' ג' בשם המדרש רבה ריש פ' תבא דלמדוני רבותינו שעונה הש"ץ אמן כאם הבטחתו ומה שחזר התו"ט ממה שהוא כתב בהל"ח בשם המדרש, מטעם שאין למדין

הלכה ממדרש, כבר השיג עליו שם בהגהות רע"א אות ל"ו וז"ל הפר"ח בס' מים חיים השיג ע"ז וכ"ש דינא דלא אתפריש בש"ס מצינו כמה פעמים דלמדין ממדרשות, וכ"כ שם בתוס' אנשי שם על המשניות וכת"ש ע"י ברל"צ ועיינתי בראשון לציון וכת"ש דאין כלל זה נמסר אלא היבא דבש"ס דילן נמצא ההיפוך, וכן בענין דהכא דמפסיק הש"ץ להקרות יברכך וכן כל מלה ומלה לכהנים אין לנו ראי' ע"ז אלא מן המדרש שהביאו התוס' ברכות ל"ד ע"ב ד"ה לא יענה דיש במדרש אמור להם מלמד שהש"ץ אומר להם על כל דיבור ודיבור עכ"ל.

וב"כ ערוך השלחן הנ"ל וז"ל וי"א דקו"ל כהמדרש ריש תבא הנ"ל דאם מובטח יכול לענות לכל אמנים של ברכת כהנים כהמג"א סקכ"ט, וכהפר"ח שכתב דאין שייך בזה לומר דאין למדין מן המדרש אם אין סתירה בנמ' על זה ואתינן עלה דע"פ הלכה במובטח ומתפלל בתוך הסידור דפשיטא היא דמותר לש"ץ לענות אמן אחר ברכות של ברכת כהנים וישמרך, ויחונך, במובטח ומתפלל בתוך הסידור וק"ל:

(מה) **ועתה** עלינו לבאר מהו הדין של הברכה ראשונה שהוא לברך את עמו ישראל באהבה, אם מותר להש"ץ לענות אמן על ברכה זו, ואף כי הטו"ז כתב להדיא דיענה אמן על ברכה זו, עכ"ז הלא מצינו הרבה גדולי רבוותא דאוסרים להש"ץ לענות אמן על הברכה זו, הא"ר בסוף אות ל"ז, והסידור יעב"ץ באות ט"ו, והרב הגאון מליסא באות ט"ז דאוסרים להש"ץ לענות אמן על ברכה זו אבל כד נדייק שפיר יש יותר רבים שמתירים לענות אמן גם על ברכה זו, (א) ממשמעות המג"א שם ס"ק כ"ט מטעם שמתפללים מתוך הספר וכן מביא החי"א כלל ל"ב סי' כ"ד בשמו דהמג"א מסכים להטו"ז בזה דעל ברכת לברך את עמו ישראל באהבה עונה הש"ץ אמן ומשמע שם דהסכים עמו בזה לענות הש"ץ אמן גם על ברכה זו וגם בלבוש משמע שפסק כהטו"ז בזה כ"כ הפמ"ג שם במש"ז סק"ד, וכ"פ בש"ע הרב הגאון רש"ז שם סעי' ל"א דמותר להש"ץ לענות אמן על ברכה זו אם מובטח ומקריא מתוך הספר, וכ"פ בס' שלחן שלמה כהטו"ז דהש"ץ יענה אמן על הברכה הזו:

(מו) והנה מש"כ המשנה ברורה בשערי ציון שם אות ס"ב וז"ל ואף שבמרו"ז מקיל בזה שהש"ץ יענה אמן על הברכה שלברך את עמו ישראל באהבה שב ואל תעשה עדיף עכ"ל. ולא זכיתי להבין את דבריו הקדושים דהאיך שייך בזה לומר דשב ואל תעשה עדיף לפי מה דאנן מסקינן לדינא דהלכה בזה כהמרו"ז מטעם שרוב גדולי הפוסקים מסכימים עמו בזה הלבוש הביאו הפמ"ג במש"ז ס"ק י"ד והמג"א ס"ק כ"ט והחיי"א כלל ל"ב סי' כ"ד הביאו והסכים עמו שם לדינא וכ"פ בש"ע הרב הגרו"ש סעי' ל"א וכ"פ בשלחן שלמה סעי' י' וכ"פ בספר ערוך השלחן בסעי' ל"א וז"ל דאם מוכמח יכול הש"ץ לענות כל אמנים של ברכת כהנים, ועתה נחזה אנו הגם שיש גדולי הפוסקים האוסרין להש"ץ לענות אמן על ברכה זו הא"ר והסידור יעב"ץ, והדרך חיים, הם שלשה, אבל אם המתירים רבו על האוסרים והם הלבוש הביאו הפמ"ג במש"ז סקי"ד והש"ע הרב הגר"ז בסעי' ל"א, ומשמעות המג"א ס"ק כ"ט כמו שמביא החיי"א כלל ל"ב סי' כ"ד משמו כן, והסכים עמו שם לדינא וכ"פ בספר שלחן שלמה סעיף י' וכ"פ בערוך השלחן בסעי' ל"א וז"ל דאם מוכמח יכול הש"ץ לענות כל אמנים של ברכת כהנים והוי המתירין ששה והדרין לדלעיל דהוי כיחיד נגד רבים כמו"ש הב"י ביו"ד סי' שצ"ח הנ"ל, וא"כ כיון שג' פוסקים אוסרים וששה הנ"ל מתירין ורבו המתירין על האוסרין וכפרט שגם המו"ז שהוא הפוסק השביעי להתיר בזה שהש"ץ יענה אמן על ברכת לברך את עמו באהבה לית דין צריך בושיש ושום פקפוק כלל בזה דיכול הש"ץ לענות אמן על ברכת לברך את עמו ישראל באהבה והאיך שייך בזה לומר שב ואל תעשה עדיף כיון שמסקינן שעפ"י הלכה יכול הש"ץ לענות אמן וימנע הנחת רוח מהשי"ת לפי מה שאמרו"ל במדרש רבה ריש פרשת תבא שאין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונין ואמרו"ל בשבת קי"ט דפותחין לו שערי ג"ע. ע"כ נראה לפענ"ד בפשיטות דאדרבה במוכמח עדיף שיענה אמן על ברכה זו ויהי' זריז ונשכר עפ"י הלכה דיחיד ורבים הלכה כרבים ויעשה נחת רוח לבוראנו ית"ש:

(מו) **ולא** עוד אלא אפי' אם היחיד עומד בתפלה והגיע לסוף ברכת הודאה להטוב שמך כתב הפמ"ג במש"ז שם סקי"ד דלהטו"ז שפיר דמי לענות שם אמן של ברכת כהנים של לברך את עמו ישראל:

(מח) **ועב"ז** כתב הפמ"ג שם במש"ז סקי"ד דלאחר הברכה ג' וישם לך שלום לא יענה הש"ץ אמן מפני הטירוף, וכ"כ בש"ע הרב הגר"ז ז"ל שם סעי' ל"א וז"ל ואם הוא מובטח שיכול לכונן מהר איזהו פסוק יש לו להקרות רשאי לענות אמן אחר פסוק א' או ב' עכ"ל. הרי מבואר שעל פסוק הג' אינו מועיל מובטח ואסור לו אז לענות אמן. וכ"כ בא"ר ס"ק ל"א בשם התניא שכתב שם בזה"ל אם פסוק א' או ב' משמע דעל פסוק הג' לא יענה ע"כ יש לזהר להש"ץ שלא יענה אמן אחר וישם לך שלום:

הוספה: אבל אח"כ מצאתי בהגדול שבאחרונים הפר"ח כסי' קכ"ד אות י"ח כאמצע דבריו שכתב שם, וז"ל ומאי דמייתי סיעתא מדלא קתני ואם הבטחתו שהוא עונה אמן אלמא בכל גוונא לא יענה אמן כו' לאו מילתא הוא שהרי בל"ח בפ' [אין עומדין] אות נ"ב כתב שמצא במד"ר פ' תבוא שאם הוא מובטח שחוזר לתפלתו רשאי לענות אמן, ומי יוכל לחלוק על המדרש בלי רא' מהש"ם והא דראי הוי תיובתיהו ועיקר דקדוקם במשנה אינו, דלרבותא נקט נשיאת כפים וכ"ש אמן, והכי דייק קצת לישנא דמתניתין כו' עכ"ל הפר"ח הרי דהוא סותם ופוסק דעל הפסוקים יכול לענות אמן כאם מובטח ואינו מחלק בהם:

וב"ב בתפארת ישראל על המשניות בפ' אין עומדין באות כ"ב וז"ל וי"א דגם אמן רשאי לענות במובטח וכן ג"ל מצד כ"ש עכ"ל. וחזינן שהוא מסכים ג"כ להפר"ח הג"ל דכתב גם כן שם דכ"ש אמן דיכול לענות בהבטחתו:

וב"ב במשנה ברורה שם ס"ק ע"א וז"ל ואם מתפלל בתוך הסידור ומובטח לו שלא תתבלבל דעתו רשאי לענות אמן דאמן זה אינו חשוב הפסק דהוי צורך תפלה עכ"ל ואינו מחלק כלל בין הפסוקים:

וב"פ בהסידור הרב מליסא בדיני נשיאות כפים שאחר תפלת מוסף של יו"ט באות ט"ז וז"ל ואם הש"ץ התפלל תוך הסידור ומובטח לו

שלא תתבלבל דעתו רשאי לענות אמן עכ"ל ואינו מחלק שם בין ב' פסוקים ראשונים לפסוק ג':

וב"פ בהקיצור ש"ע ס' ק' אות י"ב וז"ל לא יקרא הש"ץ בע"פ אלא מתוך ולא הוי הפסק שזה צורך תפלה עכ"ל, ואינו בחלק כלל בין הפסוקים:

וב"פ בס' חיי אדם כלל ל"ב ס' כ"ד וז"ל והאידינא שמתפללין בתוך הסידור ולא חיישינן שמא יתבלבל מותר לענות אמן כו', בסוף כל פסוק, דלא מקרי הפסק שזהו צורך תפלה עכ"ל:

ע"כ נראה מי שנפשו של הש"ץ עגומה עליו ורוצה לעשות נחת רוח לבוראנו ית"ש ולענות אמן גם על הפסוק הג' של וישם לך שלום יש לו על מי לסמוך על הני גדולים האחרונים שזכרתי שלא חילקו בין הפסוקים וכתבו שאם הש"ץ מתפלל בתוך הסידור יכול לענות אמן על הפסוקים ולא חילקו ביניהם כלל כג"ל וק"ל:

(מט) **ואגב** דאתי לידן ענינא דנשיאת כפים נימא ב' מילתא ואגב נביא מש"כ בזה חדש דף מ' ע"ג ת"ח כיון דש"ץ עביד צלותי' ואתא לברכא ברכתא דכהנא אצטרך ודאי לכוונא ברעותא דלבא לברכא לי' לעמא קדישא כו' וישתכח דעל ידי' יתברכון עלאין ותתאין ווי לי למאן דאתי למפתי למארי בלבא רחיקא ולא ברעותא שלימתא כו' ודא הוא שלוחא דצבורא כו' ואתפגם האי בר נש לעילא ותתא ווי לי' להאי בר נש דפגים צלותא פולחנא דמארי' עלי' כתיב כי תבואו לראות כו' עכ"ל הזה"ק הובאו דבריהם הקדושים בס' יסוד ושורש העבודה דף מ"ד ע"ב, וכתב ע"ז וז"ל הנה מגודל אזהרות הזה"ק שיאמר הש"ץ פסוקים אלו בכוונה עצומה כמו"ש בלשונו הקדוש כיון דש"ץ עביד צלותי' ואתא לברכא ברכת כהנים איצטרך ודאי לכוונא ברעותא דלבא לברכא לי' לעמא קדישא כו' ווי ליה למאן דאתי למפתי למארי' בלבא רחיקא כו' בזה ודאי ראוי לעורר לבותם של שלוחי דצבורא שיזהרו בזה מאד ומאוד כשיגיעו לברכת כהנים שיכונו לבם מתחילה לומר אלו ג' פסוקים לשם ברכה לברך את ישראל

בהתלהבות כמ"ש בהזה"ק הנ"ל לברכא לי' לעמא קדישא ולא יקרא אלו הפסוקים כקורא בתורה וביחוד בשעת אמירת הפסוקים יבינו לבם לברך את ישראל בלב שלם מאד כמש"כ בזה"ק הנ"ל לכוונא ברעותא דלכא לברכא לי' לעמא קדישא, עכ"ל יושה"ע:

(ג) ובעינין זה כתב בספר כלי יקר פ' נשא ו' כ"ג עה"פ אמור להם זו"ל מכאן למדו רז"ל שהחזון מקריא לכהנים מלה במלה נוסח הברכות ומעמו של דבר שהחזון הוא הסרסור המושך שפע צינור ממקור הברכות ומוריק אותם על ראש הכהנים כי הוא אומר תחילה אל הכהן יברך ה'. כדי לעשות את הכהן תחילה כלי גרוש ומלא ברכת ה' ואח"כ כשהכהן אומר לישראל יברך ה' הוא מוריק מן כלי מלא על כלי ריקן כו' ולכך נאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם תחילה ע"י שיאמר החזון לכהן תחילה יברך ה' עכ"ל. וכיון שהש"ץ הוא הסרסור המושך שפע צינור החיות ממקור הברכות תחילה להריק אותם על ראש הכהנים ממילא מובן את גודל החיוב כוונתו ברעותא דלכא לברך את ישראל בהתלהבות וכהזה"ק הנ"ל:

(גא) ועתה אעתיק פה מש"כ בספר הגן ודרך משה ליום כ"ג זו"ל בכל יום כשיתעורר משנתו באשמורת הבוקר יחשוב תיכף בגדולת הבורא ית"ש ויתגבר כארי לקום בזריזות ובהתלהבות גדול לעבודת הבורא, ויברך הברכות בהתעוררות ובכוונה גדולה, ולצייר תמיד כנגד עניו הפסוק שויתי ה' לנגדי תמיד השם הגדול והגדול ובכתב אשורית ובניקוד יראה תמיד בכל פנותיו ובכל עסקיו ולא יסיח דעתו ממנו אפי' שעה קלה, שיהי' פסוק זה חקוק וחרות על לוח לבו ובמחוץ בכל פנות שהוא פונה בישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו ושיהא דומה לו תמיד כשהוא הולך או יושב או מדבר שהוא עושה זאת לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא מלא כל הארץ כבודו. ובוראי ישקול הדיבור שהוא מדבר או הולך או הישיבה אם הם במאזני צדק שלא יהא בה איזה עיקוש ונפתול ובפרט בשעת התפלה בכל פעם שמוכיר השם יצייר בנפשו בניקוד יראה ובאמירת אדני יחשוב שהוא אדון הכל, ויזהר מאד שתהא קריאת השם של אדני

הדלית של אדני בחולם וגם ידגיש היוד ולא כמו שיש מהמוני עם שקורין הדלית של השם בשוא בעת שמתפללים במהירות ויאמרו על השם הקדוש קריאתו בשוא תחת הד' אדנא, ובאלף במקום יוד ובודאי אין זה שם שיהא מורה על אדנות שהוא אדון הכל, רק צריך להדגיש החולם שעל הד' מהשם וידגיש היוד ואז הוא מלשון אדון שהוא אדון הכל, אבל אם יאמר האדם איזה ברכה ויאמר קריאת השם בלשון אֲדָנָא בשוא תחת הדלית ובאלף אחר הנון הלא אינה ברכה כלל כי כל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה וברכה כזו אשר יאמר אֲדָנָא הלא היא בלי שם ואינה ברכה כלל וגורם שחבירו יאמר אמן לבטלה דכיון שאין זה ברכה אסור לומר אחרי' אמן דהוי כאמן יתומה לכן אל יסיה דעתו מזה. וכן משמע מכתבי האר"י ז"ל עפ"י הסוד כו' כ"ז ביקש ממנו חד מבני עלי' כו' לפרסם דבר זה ליכות את הרבים שלא יכשלו בלשונם, וגם בשעת הלימוד יחשוב ג"כ הוי' בניקוד יראה כנ"ל והוא מסוגל לגרש מאתו השטן והקליפות ולהחזיק את עצמו ביראת ה' הרוממות כמ"ש בש"ע או"ח בהתחלה וז"ל כשמשים האדם על לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה' מיד יגיע אליו היראה והכנעה מפחד השי"ת ובשתו ממנו תמיד ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת, גם בהצנע לכת, ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ומיד כשיעור יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה ע"כ, ותמיד יהא נזהר לנהוג בנקיות ובטהרה ובקדושה ובפרט בשעת תפלה ולימוד עכ"ל הספר הגן הנ"ל. ודע אשר הספר הגן הוא מגדולי המחברים אשר המג"א מביאו בה' שבת סי' ר"מ וגם בספר המטה משה שהמה מביאים את הספר הגן להלכה:

(גב) הנה נשאלתי היות אנו אומרים בסוף שמ"ע ובסוף ברהמ"ז עושה שלום במרומו הוא יעשה שלום עלינו וכו' ואמרו אמן וקשה מאוד הלא השמ"ע אנו אומרים בלחש וכן בברהמ"ז ביחיד למי אומרים ואמרו אמן, והשבתי שמצאתי את שאהבה נפשי בהסידור יעב"ץ לתרין זאת וכתב בזה בסוף השמ"ע של שחרית וז"ל ואמרו אמן אף ביחיד אומרו

כלפי המלאכים המלוים אותו, וצ"ל כל אחד לזכור תמיד אשר שני מלאכים הם עמו תמיד כמ"ש כי מלאכיו יצוה לך לשמך בכל דרכך ועי"ו יעורר תמיד לקיים שויתי הוי"ה לנגדי תמיד כמ"ש את השמים ואת הארץ אני מלא וצריך לירא מאד שלא יפגום ח"ו בכבוד המלך מלכי המלכים הקב"ה ובכבוד מלאכיו הקדושים שלא יסורו ממנו ח"ו, והשי"ת יהי' מגן בעדך ומגן הוא ר"ת מ'מון ג'וף נ'שמה והרפואה לממון הוא מעשר כמו שהאריך בזה בס' הגן ליום שמונה עשר וז"ל עשר תעשר איתא במסורה מ'ז'לך הכוונה שמרמוזו אם תתן מעשר מן תיבת תעשר הוא מזלך דהיינו מן ת' תתן מ', ומן ע' תתן ז', ומן ש' תתן ל', ומן ר' תתן כ', אז יבא לך המזל אם תתן מכל עשרה א' כו' אבל אם אינו נתן מעשר לסוף הוא יהי' עני כו' כמו שפירשי' ז"ל על הפסוק ואיש את קדשיו לו יהיו המעכב מעשרותיו כו' לסוף לא יהי' לו אלא המעשר ואמר הקב"ה במצות מעשר ובחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובות השמים... וכתב המחבר בש"ע יו"ד סי' רמ"ו סעיף ד' וז"ל הצדקה דוחה את הגזירות הקשות כו' וכת"ש הרמ"א וז"ל והיא מעשרת ואסור לנסות הקב"ה כ"א בדבר זה שנאמר ובחנוני נ"א בזאת. וכזה י"ל כוונת הפסוק אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה כלומר אם תקיים הקרא כדכתיב עשר תעשר וזהו בשמאל השין אז ואימינה אתן לך השין בימין ומתיבת עשר בשמאל תהיפך לך לימין ותהי' עושר אבל הימין כלומר אם תקח לך העושר הוא הש' הימנית ותהי' קמצן ולא תתן המעשר אז ואשמאילה תשאר לך רק הש' השמאלית דהיינו המעשר, וכמו שפירשי' הנ"ל. וכת"ש בס' הגן וז"ל מתחילה צריך ליתן מעשר מהקדן שיש לו ויהי' הקדן קיימת כל ימי חייו ואח"כ מן הרווחים מה שיתן לך הקב"ה כו' ומה שיתן לו השי"ת מן דרך מו"מ או מתנות מכל מה שהפה יכול לדבר מחויב לחשוב תיכף וליתן מכל ריוח המעשר, מכל עשר פרומות אחד כנ"ל כו' שהגשמה עם הגוף כמו שותפים באדם ואם יש לאדם שותף הלא אזי הוא מחויב לכתוב באמונה כל מה שהרויח וצריך ליתן לחבירו חלקו כמו כן הגוף והגשמה הגוף נהנה מן המעות מה שנתן לו השי"ת הן במאכל ומשתה הן בהלכשה, והגשמה אינה נהנית אלא מן המצות מה שהאדם עושה בעוה"ז לכן צריך ליתן

מעשר כראוי שזהו חלק הנשמה שותפו שיתן להעניים חלקם או יעשה שאר מצות ויניח בכיס מיוחד שלא לערב עם המעות שלו להראות שהוא הקדש וכתב שם בס' הגן וז"ל וכך ינהגו עם מעות מעשר אם יזדמן לאדם מצות סנדק מוהל והכנסת כלה וגם לקנות ספרים מותר לכתוב עליהם שהם ממעות מעשר וצריך להשאלם למי שצריך ואם הוא עצמו צריך ללמוד הוא קודם, ויכול ליתן ממעות מעשר אף לבניו שאינם סמוכים על שלחנו או לאביו ואמו והספקת בניו לאחר ששה שנים שאין מחויב לפרנסם רק דרך צדקה כמ"ש ביו"ד סי' רנ"א ובש"ך שם סק"ד וגם שכר לימודם ג"כ רשאי ליקח ממעות מעשר, גם אם יבא אצלו איזה קרוב או רחוק ת"ח רשאי להנהותו ממעות מעשר, וגם רשאי לקנות מצות בביהכ"נ אדעתא דהכי דהיינו שיכוון אז בשעת קניית המצוה על המעות מעשר אבל אם לא כיון בשעת הקניי' אסור דהוי כפורע חובו במעות מעשר:

(נג) וי"ת' נזהר שיכתוב הכל בכתב בפנקס שלו מה שקנה ספרים ומה שעשה איזה מצוה ממעות מעשר לזכרון טוב ויהי' הרשימה או הפנקס שלו שמור אצלו עד לאחר מאה שנים לאחר מותו ורשאי לצוות לבניו שיתנו לו הרשימה או הפנקס לקברו ע"ד הכתוב צדק לפניו יהלך שיהיה לו והצדקה למליץ יושר ללוותו לגן עדן ואף שהשי"ת יודע בלא"ה כל הגסתרות והנגלות לפי מה דאיתא בילקוט שמעוני במגילת רות מעשה באחד שבא אליהו הנביא אצלו שרוצה ליקח ממנו עשרו והראה לו הפנקס מהצדקה ומצות שעשה בעשרו והניח לו להיות גבאי לעולם, ואף שאליהו הנביא יודע בלא"ה מ"מ מהני הכתיבה דוקא, כי כך גזרה חכמתו ית' ואין לנו עסק בנסתרות, והקב"ה ערב בדבר שנאמר בחנוני נא בואת אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די ויהי' לך ליתן מעשר הרבה, ובודאי לא יבא לידי עניות הוא וזרעו כל הימים עכ"ל ספר הגן הנ"ל ליום שמונה עשר:

(נד) ועוד כתב שם ליום כ' וז"ל והנה כתבתי רפואה להמ"ם מאותיות מ'ג'ן ועתה אכתוב רפואה להג"ן מאותיות מ'ג'ן לגוף ונפש לאריכות ימים ושנים של אדם. שיעשה כמ"ש בשל"ה הק' שכמו שמחויב

האדם ליתן מעשר מממון שלו וירבה לו הממון כנ"ל כך מאן דבעי חיי אריכי וטבא יתן מעשר גם מימיו דהיינו מראש השנה שהוא כל תחילת השנה ימנה עשרה ימים עד יוה"כ יום העשירי ומיוה"כ ואילך ימנה בכל פעם ט' ימים ויום העשירי יהי' קודש לה' ויתענה בכל פעם שחל ביום חול ואם חל יום העשירי שלו בשבת או ביו"ט ובימים שאין אומרים תחנון א"צ להתענות רק יקדש היום בתורה או בתהלים או באיזה מצוה שיזכור שיום זה הוא קודש לה' משאר הימים, ואם באיזה פעם אינו יכול להתענות מפני תשישת כח יתן לעניים כפי יכולתו לפדות התענית ויקדש היום בתורה בתפלה ותשובה וצדקה כל מה שיש בכחו ואם מן המעשר הממון יתרבה ממזנו כך ממעשר ימיו יתרבו לו ימיו ויהי' לו חיים ארוכים וטובים ואתם שמעו אלי ותחי נפשכם במקום שיש הרבה בע"ב יכולים לעשות חברה קדישא להתפלל בכל יום עשירי ולומר סליחות ולקרות ויחל כשחל העשירי בחול בימי א'ג'ד'ו בבקר ובמנחה ג"כ יקרא ויחל רק אם חל בב' וד' יקראו בבקר הפרשה של אותו השבוע ובמנחה יקראו ויחל, והסליחות המה כאשר תמצא בשני ישראל עמך תחנה עורכים און תחן ופזמון ה' ה' תמצא בשני תניינא, א"ל רחום שמך אבינו מלכנו, והימים האחרונים שקודם ראש השנה שאינם מכוונים למנין עשרה יהיו כולם קדושים ויתענה בהם כפי כחו באופן שמתחיל תמיד החשבון מר"ה כנוצר בשל"ה הקדוש וככה יתנהג לעולם ואז יאריך לו השם ימיו ושנותיו בנעימים. עכ"ל ספר הגן הנ"ל. ובווילנא ובבראד יש ביהכנ"ס שנקרא ביהכנ"ס יום העשירי קודש, שמתקבצים שם הרבה אנשים בתענית ובתפלה כל יום העשירי כנ"ל: ועיקר התפלה יהי' בלשון שמבין כמ"ש ג"כ בספר הגן ליום י"ז וז"ל אך עיכוב גאולתינו כל זמן שהתפלות והסידורים שלנו לא נדפסים בלשון אשכנז כדי שיוכלו להבין כל העמי הארצים מה שמתפללים, משל למה הדבר דומה לאדם שמבקש איזה דבר גדול מהמלך והוא אינו יכול לדבר בלשון המלך ואינו מבין מה שאומר אף אם יעתיק בקשתו בלשון המלך אעפ"כ אינו יכול להטעים דבריו לפני המלך מפני שהוא עצמו אינו מבין מה שהוא אומר, והנה אם המלך רואה שדיבורי האיש הזה הם בלי כוונה יצוה המלך לגרשהו חוצה עם הבקשה שלו אף שהמלך מבין בקשתו, כך

אם תפלתינו ח"ו היא רק בפה ולא בלב אינה מרוצה לפני המקום ב"ה
 אם אנחנו אינם מכינים את לבנו למה שמדברים בפנינו וע"כ מוטל הדבר
 על הרבני הדור שיראו להדפיס סידורים על לשון לע"ז כדי שיוכל כל אדם
 להבין מה שמדבר לפני ממ"ה הקב"ה עכ"ל ספר הגן ליום י"ז. וכ"כ המגן
 אברהם סי' ק"א סק"ה בשם העשרה מאמרות, וספר חסידים סי' תקפ"ח
 ותשפ"ח שמוטב להתפלל בלשון שמבין אם אינו מבין לשון הקודש. וכ"כ
 בש"ע הגר"ז שם וז"ל אבל ע"ה שאינו מבין לשון הקודש אע"פ שיכול
 להתפלל בלה"ק מוטב שיתפלל בלשון שמבין אפי' ביחיד כדי שיכוון לבו
 ממה שיתפלל בלה"ק בלא כוונת הלב שתפלה בלא כוונה אינה כלום עכ"ל
 הש"ע הגר"ז וז"ל שם:

(נה) וזה"ה בברכת המזון אמרו חז"ל בסוטה דף ל"ב בהמשנה שברכת
 המזון נאמרה בכל לשון ואמרינן שם בגמרא דף ל"ג הטעם
 דכתיב וברכת בכל לשון שאתה מברך וכ"פ המחבר בש"ע סי' קפ"ה סעי'
 א' שברכת המזון נאמרה בכל לשון, והנה הגם שהמשנה ברורה שם כתב
 בשם הב"ח שמצוה מן המובחר בעיני דוקא לשה"ק אמנם זה הוא דוקא
 רק אם מבין בלשה"ק מה שהוא אומר אבל אם אינו מבין בלשה"ק מה
 שהוא אומר בודאי הוא יותר מן המובחר שיברך להקב"ה בכוונה בהלשון
 שמבין כדינא דגמרא והפוסקים הג"ל ממה שיאמר בלה"ק בלי כוונה:

(נו) וכמו ששמעתי בענין תפלה בכונה בשם הרב הגאון הצדיק
 המפורסם ר' ישראל סלאנטער זצ"ל פי' הגמרא ברכות דף ו'
 שאמרו ז"ל א"ר חלבו אר"ה כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו
 וכשמת אומרים עליו הי חסיד הי עניו מתלמודיו של אאע"ה עכ"ל הגמרא.
 וקשה מאד מפני מה הוא זוכה למעלה גבוהה כזו ע"י קביעות המקום
 לתפלתו ועוד מה היא העניויות ע"י קביעת המקום לתפלתו, וביאר הרב
 הגאון הצדיק מהר"י הג"ל דמלבד פשוטן של דברים לדינא שצריך האדם
 לקבוע מקום להתפלל בביהכ"נ אחד בכל יום ולא פעם בביהכ"נ זה ובפעם
 בביהכ"נ זה וכן בביהכ"נ עצמו אין לו להתפלל יום אחד בזוית זה ויום
 אחד בזוית זה רק בכל יום במקום אחד כמו"ש באו"ח סי' צ' סעי' י"מ,

אבל יש בזה גם כוונה עמוקה ע"ד הרמז והמוסר, דהנה האדם צריך להיות נזהר מאד לכונן בתפלתו מתחלתו ועד סופו בלי שום נמי' למחשבה אחרת לחשוב בדבר אחר זולת תיבות התפלה כי לפני השי"ת גלויות כל המחשבות כי הוא אחד מהי"ג עקרים בעיקר היו"ד להאמין שהשי"ת יודע כל מעשה בני אדם ויכל מ'ח'ש'ב'ו'ת'ם וע"כ אצל השי"ת המחשבה הוא כמעשה וכדיבור ממש ואם הי' עומד לפני מלך בור', ומבקש רחמים לפניו ובאמצע בקשותיו היה מתחיל לדבר לפניו ענין זר שלא מענין בקשותיו וכש"כ אם הי' מניחו והולך לו הלא הי' גדול עונו מנשוא והי' מתחייב בנפשו א"כ לפני השי"ת אשר מחשבה גלויה לפניו כמו דיבור ומעשה כש"כ שצריך האדם לזהר מאד שלא יזוז מחשבותיו מתיבת התפלה יען שאם יטה את לבבו מתיבת התפלה לענין זר הוא כמו שמדבר באמצע בקשותיו מענין זר באמצע תפלותיו או הולך לו למקום אחר ואח"כ יבא בחזרה אליו בודאי גדול עונו מנשוא, למשל אם חושב באמצע תפלתו שילך למקום פלוני הרי הוא לפני השי"ת כהולך ממש למקום פלוני באמצע התפילה, וא"כ אין תפילה כראוי רק מי שמקבץ כל כחות רעיונותיו רק בתיבות התפלה לבדו מתחילת תפלתו עד סופו זה הוא שנקרא שעומד במקום אחד בכל תפלתו דהיינו במקום שהוא מתפלל שם הוא עומד ומצייר בדעתו שהשי"ת כנגדו והוא מבקש רחמים מלפניו ית"ש, משא"כ מי שיש לו מחשבות זרות בתפלתו ורעיונותיו משוטטים בהרבה מקומות הרי הוא כאילו הוא הי' נוסע בעת תפלתו אלפים פרסאות אל המקום אשר רוח מחשבותיו יובילהו שמה כי בהתחלת התפלה הי' רעיונותיו פה ובברכת אתה גבור הוא חושב לנסוע ליפו ואח"כ לאמעריקא ואח"כ להבי דואר אפשר יהי' איזה משעק עבור מעות ואח"כ בשאר מקומות לענין מסחרו ונמצא לפניו ית"ש כאילו נסע בכל המקומות באמצע תפלתו וא"א לומר עליו שהוא עומד במקום אחד כי באמת עיקר האדם הוא הנפש לבדו מוחו ומחשבתו ופנימיות שלו אבל גופו לבד אינו נקרא אדם רק בשר אדם כמ"ש על בשר אדם לא ייסך כמ"ש בשער הקדושה של ר"ח ויטל זצ"ל וכיון שמוחו ולבו לא הי' במקום אחד לא שייך לומר עליו שעמד במקום אחד כי רק בשרו וחומר עמד כאן לא האדם שהוא הנשמה, וזה

הפירוש כל הקובע מקום לתפלתו כלומר שכמו שגופו עומד כאן במקום אחד כל זמן התפלה כן גם לבבו ומוחו ומחשבתו המה קבועים ועומדים במקום אחד כ"ו התפלה והוא עומד לפני השי"ת בתפלתו כעומד לפני המלך זה הוא נקרא הקובע מקום לתפלתו ואז בודאי אלקי אברהם בעזרו ושייך עליו לומר הי חסיד הי עיניו שמבטל את עצמו לגמרי לתיבת התפלה וזה היא עניוות גדול ממש מה שמבטל את עצמו ממש לקדושת התפלה:

(נו) ועוד יש לפרש המאמר חז"ל הנ"ל הקובע מקום לתפלתו בהקדם מה ששמעתי בשם הרב הגאון הקדוש המפורסם ר' מאירם אבד"ק קאברין ז"ל על מה שאנו אומרים אני מאמין באמונה שלימה שלו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל, ופי' שלו לבדו היינו שיתכוון לכבוד השי"ת לבדו שיגדל כבוד שמים ויתאונן בצער השכינה הקדושה שהוא בגלותא כמ"ש בזה"ק בכמה מקומות ובפרט בתיקון שלשה משמורות שמצוה לכל איש ישראל להתאונן על מה ששכינתא בגלותא וי"י, שעיקר התפלה צריך להיות לו לבדו לכבוד השי"ת לבדו ראוי להתפלל שיתרבה כבוד שמים ויתרומם קרן ישראל ושיבנה המקדש ב"ב ונוכה לגאולה שלימה כי בכל צרתם לו צר והמתפלל בעד חבירו הוא נענה תחילה והשי"ת קורא אותנו אחי ורעי ואם מתפלל לכבוד השי"ת ממילא נענה גם הוא בתפלתו ע"ד שכתב בספר בית שמואל אחרון כל העונה אמן יהא שמי' רבא מברך שכל כוונתו בעת צרתו משום בכל צרתם לו צר ומתפלל שיהא שמי' רבא מברך קורעין לו גזר דינו מדה כנגד מדה יען שהוא מתפלל לכבוד השי"ת, עונה לו השי"ת מצרתו כעין שאמחז"ל המתפלל בעד חבירו הוא נענה תחילה כנ"ל, וזה יש לפרש כל הקובע מקום לתפלתו שכל תפלתו הוא רק להמקום ב"ה שיתרבה כבוד שמים שלא יהי' צער להשכינה הקדושה אלקי אברהם בעזרו מדה כנגד מדה כנ"ל:

(נח) ועתה באתי לחתום את ספרי זה ואמרו אמן חלק השני להביא בכאן החתימת הספר חרדים מה שהוא נוגע לענינינו לענין

עניית אמן ואיש"ר וזלה"ק, אחר שכתבנו רפואות בדמים יקרים לנפש החוטאת שלא תמות ויש לנו לחקור ולבקש רפואה בדמים קלים אחר שנמשלו חולי הנפש לחולי הגוף ולפעמים רפואה שיעשה רופא חכם במאה פרחים מכמה מיני הוצאות רפואות יקרי הערך, ימצא לפעמים מיני רפואות תעלה בכסף אחד או בחצי כסף של מיני עשבים המרפאים בדרך סגולה, ושמעתי שאירע במלכות קאסטיליא באחד משרי המלך הפרתמים בלכתם לצוד ציד להביא לרדוף אחר שועל לצודו ועקץ השועל את רגל השר עקיצה קטנה ולא הרגיש בה וביום השני התחילה רגלו לצבות וביום הג' צבתה מאד עד סוף הירך ורופאי המלך גלאו לבקש מיני רפואות משונות בדמים יקרים מאד ולא יכולו ונואשו ממנו והי' מצוה מחמת מיתה, וכל בני ביתו היו בוכים. והנה בא אליו ערבי אחד ממשרתיו וראה את הצרה הגדולה הזאת ואת החולי שחלה אדוניו וישאל אליהם מה החולי הרע הזה פתאום בא לאדוני והיום ג' ימים ראיתיו שאנן ושלן, ויאמרו לו עקיצה קטנה של שועל הביאה עליו את המות הזה, ויען ויאמר אליהם אל תיראו כי בעזרת האל אני ארפא אותו וילך במהירות אל השדה וילקוט מיני עשבים ידועים לו וירץ ויבא אל בית אדוני ויכתוש את העשבים במכתשת וישם על רגל אדניו פעמים ושלש ומיד התחיל להרפא ונתרפא והלך על רגליו וישתוממו הרופאים ויהללו את האלקים אשר ברא מיני סגולות בעשבים. ובוהו אנו מבינים מה שאמר ר' אליעזר בפרקי אבות עקיצתן עקיצת שועל, וכן מצאנו כמה מיני חולאים שנמצא להם רפואות תעלה בדמים קלים בדרך סגולה.

והנה על דעת זה יש לנו לבקש בשדה אשר ברכו ה' הוא הגמרא הקדושה איזה מיני סגולות יקרות ורפואות קלות לרפאות חולי הנפש החלושים שאין בהם כח לסכול הרפואות הקשות. והנה מצאנו לרז"ל בשבת קי"ט שאמרו כל מי שעונה אמן יהא שמייה רבא ככל כחו אפי' היה בו שמץ מינות מוחלין לו, והחמירו בזה בזה"ק ואמרו שצריך לזעזע כל אבריו ולענות בקול תקיף, ומי שהוא רגיל לעשות כן הנה הוא מבושר שימחלו עונותיו אם לא ישוב לכסלה הרי סגולה אחת [קטנה מאוד

לבע"ת שימחול לו הקב"ה כל עונותיו]. וכן בעניית אמן בכל כחו אמרו
 רז"ל שם שפותחין לו שערי ג"ע, עכ"ל הם' חרדים לענייננו:

אנב אביא בכאן מה ששמעתי בענין איש"ר מכבוד ידי"ג הרב הג' החסיד
 מו"ה ר' מנחם מרדכי פרענקיל שליט"א מיקירי עירנו ירושלים
 עיה"ק תוכב"א

(נט) הנה במעם הקדיש שאומרים אותו בלשון ארמית הביאו התוס'
 (ברכות ג') בשם העולם לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא
 ע"כ אנו אומרים אותו בלשון ארמי שלא יבינו המלאכים ויתקנאו בנו,
 ורבותינו בעהתו"ם דחוהו והמעם שהרי כמה תפלות יפות שהם בלשון
 עברי. ושמעתי מידידי הרה"ג החסיד ר' מנחם מרדכי פרענקיל הנ"ל ליישב
 באופן יפה טעם העולם, דבמעם הדבר שאנו אומרים ברוך שם כבוד
 מלכותו לעולם ועד בחשאי איתא בפסחים ג'ו משום דבשעה שבקש יעקב
 לגלות הקץ אמרו בניו שמע ישראל וגו' מיד פתח יעקב ואמר בשכמל"ו
 אמרו רבנן היכי נייעביד נימרי' לא אמרו משה, לא נימרי' הא אמרו יעקב,
 התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי, אבל במד"ר (דברים פ"ב כ"ה) איתא
 בזה"ל, רבנן אמרי בשעה שעלה משה למרום שמע למלה"ש שהיו אומרים
 להקב"ה בשכמל"ו והוריד אותה לישראל, ולמה אין ישראל אומרים אותו
 בפרהסיא, א"ר אמי למה"ד לאחד שגנב קוזמין מתוך פלמין של מלך ונתנו
 לאשתו ואמר לה אל תתקשמי בו בפרהסיא אלא בתוך ביתך, אבל
 ביוהכ"פ שהם נקיים כמלאה"ש הן אומרים אוהו בפרהסיא בשכמל"ו, עכ"ל.
 והובא בטור וש"ע או"ח הל' יוהכ"פ להלכה.

והנה בתרגום ירושלמי עה"ת (סדר ויחי מ"ט א') יש כל הענין הנ"ל
 באופן אחר דבשעה שבקש יעקב לגלות לבניו וכו' ובסוף הדברים
 תרגם בזה"ל ענין תרי עשר שבמיו דיעקב וגו' ואמרין שמע ישראל וגו' עני
 יעקב אבינן ואמר יהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. וכי היכי
 דלא לשויא פלוגתא בין תרגום ירושלמי לדברי הש"ס דפסחים
 ושכמדרשות, נראה, דוהו תרגום של בשכמל"ו, והיינו לפי התוכן, אף שאין

זה לפי צורתו, מ"מ הא אמרו רז"ל בפ"ק דקדושין המתרגם פסוק בצורתו הרי זה בדאי. ואף כאן י"ל שהתרגום של בשכמל"ו לפי כונתו היא איש"ר, ובשבת קי"ט אמרו העונה איש"ר בכל כחו קורעין לו גז"ד והביאו התוס' בשם ר"י לפרש ע"פ הפסיקתא דהיינו שיאמרו איש"ר בקול רם.

ומעתה מיושב טעם העולם הנ"ל, והיינו, דעיקר הקדיש מבואר בש"ס דברכות ג' הנ"ל וכן במקומות רבים שהוא בשביל עניית איש"ר, ורצו חז"ל לתקן לנו להתקשט בכל יום באותו הקומין שהוריד לנו משה רבינו מתוך פלמין של מלך, מה שנאמר בשכמל"ו, ולאמרו תמיד בחשאי לא אפשר, לטעם התרגום יהונתן הנ"ל שאמרו בשבת קי"ט הנ"ל שמצוה לאומרו בקול רם, וזה א"א כמו שהזהיר משה רבינו אל תתקשטו בו בפרהסיא, לפיכך עמדו ותקנתו בלשון ארמי (שאינ המלאכים מבינים אותו), ולא יבינו שהוא הפירוש של בשכמל"ו ולא יתקנאו בנו המלאכים, באמרנו אותו בקול רם אע"ג דשבח דא נגנב משירתא דלהון ונוכל לאמרו בקול רם כהפסיקתא הנ"ל, ומיושב היטב טעם העולם שהובא בתוס' ברכות ג' הנ"ל ודפח"ח ושי"י:

(ס) **ע"כ** יזהר האדם לענות אמן ואיש"ר בכל כחו ממש, כי הדבר הזה נוגע ומרעיש בכל העולמות, ובזכות זה נושע בכל הענינים בזה וכבא ברוחניות ובגשמיות ובכל אשר יפנה יצליח בעזה"י:

(סא) **ואגב** אכתוב עוד איזה סגולות יקרות למחילות העונות שכתב שם בס' החרדים סגולה הב' אמרו רז"ל שם שכל הזהיר וזריו בשמירת השבת בכל תנאיו ובכל דקדוקיו אפי' עבד עכו"ם מוחלין לו שנא' ושומר שבת מחללו א"ת מחללו אלא מחול לו, ואל תקשה לך מה הוסיף בעשותו מצות שבת יותר משאר המצות ויש לומר דהזהירות והזריות במצות שבת הוא המכפר, יען דהשבת שקול כנגד כל התורה כולה עכ"ל:

(סב) **שם** סגולה הג' יכווין בשירת הים מה שאומרים בכל יום לאומרה בקול ובשמחה רבה כאילו אותה שעה הוא יצא ממצרים, שהרי אמרו במדרש ויסע משה את ישראל מים סוף שהסיעם מעונותיהם